

WERINON

Historische Kring • Nederhorst den Berg

— Mei 2016 • Nummer 90 —

HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Bestuur

<i>Voorzitter</i>	Vacature
<i>Interim-voorzitter</i>	Ton Kuijs, Kooikerboog 3 1394 ND NdB, tel. 0294-253443
<i>Secretaris</i>	Ans Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel.06-13854825
<i>Penningmeester</i>	Petra van 't Klooster, Overmeerseweg 60 1394 BE NdB, tel. 0294-251564
<i>Lid</i>	Corry Schoordijk, Vincent van Goghstraat 6 1394 EC NdB, tel.0294-253119

Redactie

Gerard Baar, Zoddeland 26
1394 KR NdB, tel. 0294-254368

Vormgeving

Theo Cozijn, Hinderdam 17
1394 JB NdB, tel. 0294-254492

Computer- en website-beheer/ webmaster

Franck van Zijl, Vaartweg 12
1394 GL NdB, 0294-253147

Lidmaatschap

€ 17,50 en € 22,50 buiten Nederhorst den Berg,
per persoon per jaar, incl. Werinon,
bankreknr. NL30 RABO 0328 2241 38

Informatie en Documentatie

Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur,
Sociaal Cultureel Centrum 'DE SPOT', Blijklaan 1, NdB

E-mail: HKND B

info@historischekring.nl

Internetadres

www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verspreid of anderszins
openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Rabobank

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door de Rabobank.

Foto omslag:

De H. Maria Hemelvaartkerk vlak na de inwijding in 1890. Rechts op de foto is de Stichts Ankeveense molen zichtbaar. Het parochiehuys is pas rond 1918 gebouwd. Links ligt het net opgehoogde kerkhof. Wie weet wat voor beeld daar staat? De foto is geschenken door Hans Bak. Toevallig heeft de aanbesteding in 1888 plaatsgevonden in Café Bak (nu het Spiegelhuys) naast de plek voor de nieuw te bouwen kerk.

Opricht januari 1988

Jaargang 25

Mei 2016, Nummer 90

Inhoud

Van de redactie		2
Impressie Jaarvergadering/Mededelingen en berichten	<i>Ans Baar</i>	3
Het kerkje van Zwaag	<i>Gerard Baar</i>	5
Na drie-en-zeventig jaar een hernieuwde kennismaking	<i>Gerard Baar</i>	6
Mobilisatieperikelen ten tijde van WO I	<i>Gerard Baar</i>	7
Nederhorst den Berg en de voedselvoorziening gedurende de 1 ^e Wereldoorlog	<i>Claudette Baar-de Weerd</i>	9
Mijn kunstwereld	<i>Evert Boeve</i>	17
Zandwinning 40 jaar geleden, terugblik op een hectische episode	<i>Anne Rutger Fortuin</i>	19
Zeilvereniging 'De Spiegel' later WSV 'De Spiegel'	<i>Gerard Baar</i>	31
Nederhorst den Berg in 'vogelvlucht'	<i>Leen Houtop</i>	32
Dirk van den Broek; boer in hart en nieren	<i>Gerard Baar</i>	33
Merwedekanaal (4)	<i>Gerard Baar</i>	41
Alfer IV van der Horst met Maria van Hodenpij op kasteel Ter Horst	<i>Els N.G. van Damme</i>	42

Nummer 90, een mijlpaal. Op de omslag dit keer een unieke foto van de kerk van de H. Maria Hemelvaartparochie. Net af, al het bouw materiaal zal per boot over de Reevaart zijn aangevoerd.

De Stichts-Ankeveense molen (zonder wiken) aan de rechterkant van de foto doet mij aan mijn grootvader denken. Barend Baar woonde er toen met zijn broer Albert en zijn met molenaar Besemer hertrouwde moeder en diens kinderen. Het was geen vetpot. Hij heeft met een stuk of tien andere jongens en meisjes, in door jonge vrouwen in elkaar genaaide communicepakjes of jurkjes, als eerste of bijna als een van de eersten zijn H. Communie in deze kerk gedaan. De freules Warin waren niet gecharmeerd van de pronkzucht van de stichter van deze kerk, pastoor Vismans. Ze verweten hem dat hij zijn armen in de kou liet staan. ('Special 200 jaar H. Maria Hemelvaart', Werinon 79, september 2011). Een groot artikel over het boerenleven van een Bergse boer in ruste, Dirk van den Broek, krijgt even voorrang op het vervolg van de geschiedenis van WSV de Spiegel. De boeren drukten tenslotte lang voor het ontstaan van de plas hun stempel op de gemeente Nederhorst den Berg. De terugblik op die watersportvereniging heeft dit keer de afmeting van een jol. De grote jachten kwamen pas de Spiegelplas binnenvaren toen in de zestiger jaren de economie aantrok. Jordaan-kruisertjes telden niet meer mee, glimmende, witte recreatiejachten voerden sindsdien de boventoon. De directeurs van Van Olphens Eierpoederfabriek (nu De Rietlanden) beten het spits af, hun aan- en afmeerplaats lag achter een berg stinkende eierschalen. Claudette Baar-de Weerd gaat langer terug in de tijd (naar

WOI) dan twee andere schrijvers in deze uitgave. Evert Boeve vertelt hoe hij door niet vermoede omstandigheden kunstzinnig is geworden en Anne Fortuin haalt een periode terug die uiteindelijk resulteerde in het landschap rond de Spiegelplas zoals het er nu uitziet. Het heeft natuurlijk zijn tijd nodig gehad.

Leen Houtop blikt terug op zijn jeugd met behulp van een vogelvluchtfoto, die ook bij mij herinneringen oproept. Naast mij ongetwijfeld een ouder deel van de dorpsgemeenschap. Schroomt niet, desnoods stuurt u mij uw met de hand geschreven verhaal toe. Uw pennenvrucht draagt dan eigenhandig bij tot een wat langer voortbestaan van het handschrift. Bij stroomuitval kunt u lekker doorschrijven (mits de kaarsjes op de juiste plaats liggen). Els Joosse neemt de voormalige bewoners van kasteel Nederhorst weer voor haar rekening, de tijd van de ganzeveren.

Op naar de honderd! In 2020 kan die honderdste Werinon van de drukpers rollen, want er verschijnen dit jaar drie Werinons (waarvan één Special). Er gloort hoop, de volgende keer staat er zo goed als zeker werk van twee nieuwe medewerkers in uw verenigingsblad.

Het uiteindelijke doel blijft verjonging. Ik kan dankzij de verhalen van mijn grootvader Barend zo'n beetje teruggrijpen tot de Frans-Duitse oorlog van 1870. Een jonger iemand misschien tot tussen de twee wereldoorlogen. Een nog jonger iemand tot ...gisteren? ■

Impressie Jaarvergadering 4 maart 2016

De opkomst lag rond de 50 personen. Voor de jaarvergadering is een Nieuwsbrief uitgegeven. De brief bevat een met foto's opgeluisterd overzicht van de activiteiten in 2015. De brief is te lezen op de site: www.historischekring.nl. Na een korte bespreking over de inhoud werd ingestemd met de verslagen en de begroting voor 2016.

Ans Baar

BESTUURSVERKIEZING

Marijke Overmars, Jaap Jansen en Herman Veldhuisen waren aftredend en niet herkiesbaar. Unaniem werd ingestemd met de herbenoeming van Ton Kuijs en de benoeming van Petra van 't Klooster als penningmeester. Corry Schoordijk ruilt het penningmeesterschap in voor een functie van algemeen bestuurslid.

De samenstelling van het bestuur is nu:
Ton Kuijs - interim-voorzitter

Ans Baar - secretaris

Petra van 't Klooster - penningmeester
Corry Schoordijk - lid.

De functie van voorzitter is vacant. Ans Baar heeft de functie van secretaris weer op zich genomen, maar kijkt uit naar een opvolger. **Als u zich geroepen voelt, HEEL GRAAG. Ondanks de benadering van vele potentiële kandidaten voor deze functie is tot nu toe NIEMAND bereid gevonden het**

van haar over te nemen. Kandidaten kunnen zich alsnog melden bij Ton Kuijs 0294-253443 of Ans Baar 06-13854825.

AFSCHIED BESTUURSLEDEN

Interim-voorzitter Ton Kuijs dankte de aftredende bestuursleden Marijke en Herman voor hun inzet. Vervolgens

richtte hij het woord tot Jaap, die aan de wieg heeft gestaan van de vereniging en ruim 29 jaar op zijn speciale wijze betrokken is geweest bij het wel en wee van de Historische Kring. Dit gegeven en zijn lange staat van dienst zijn voor het bestuur aanleiding geweest om Jaap te benoemen tot ere-voorzitter van de Historische Kring. Het voorstel werd met applaus ondersteund.

Tot slot was er voor de aftredende bestuursleden een presentje.

BEZOEK WETHOUDER SANDRA v. RIJKOM

Dinsdag 1 maart j.j. kwam wethouder Sandra van Rijkom in gezelschap van ambtenaar Marlijn van Os op werkbezoek bij de Historische Kring. Het doel van het bezoek was kennismaken met wat de Kring zoal doet en in huis heeft. De activiteiten werden toegelicht en verduidelijkt met een demonstratie van het foto-opslagsysteem en diverse speciale uitgaven van Werinon. Verder is nog van gedachten gewisseld over het idee van de wethouder om een expositie te organiseren in het gemeentehuis van kunst uit de dorpskernen van Wijdmeren. Hiervoor gaan we op zoek naar geschikte kunststukken. Al met al een waardevolle, maar vooral geanimeerde kennismaking. Wij bedanken haar voor haar komst.

4 juni – Excursie Abcoude/bezoek Fort Abcoude

De excursie start om 09.30 uur met koffie/thee in het paviljoen van de Stichting Viscentra Gehandicapten aan de Rijksstraatweg, op het terrein van Fort Abcoude. Na een introductie van onze gids de heer Timmer wordt de groep in tweeën gedeeld. Een groep krijgt een rondleiding in en rond het fort en de andere groep gaat met de heer Timmer mee voor een rondleiding door het historische centrum van Abcoude. De groepen wisselen elkaar daarna af. Als eindtijd denken we aan 13.00 uur. Aan de excursie kunnen maximaal 20 personen deelnemen. Als maatstaf voor deelname geldt dan ook de volgorde van aanmelding. Aanmelden voor de excursie is mogelijk via ansbaar@gmail.com of 06-13854825. Voor deelname aan de excursie vragen wij een bijdrage van €7,50 p.p.

3 november – Lezing 750 Jaar Vreeland

Die avond komt Juliette Jonker-Duynstee vertellen over buurdorp Vreeland. In 2015 vierde Vreeland feest vanwege het feit dat het 750 jaar geleden stadsrechten ontving van de Utrechtse bisschop. Ter gelegenheid van dit bijzondere jubileum verscheen het boek 'Vreeland, 750 jaar geschiedenis in vogelvlucht', verlicht met zo'n 400 foto's grotendeels uit particuliere collecties.

Berger Anton Cruysheer nam hierin het deel over de vroege middeleeuwen en het kasteel Vredelant voor zijn rekening. De overige teksten zijn van de hand van Juliette Jonker-Duynstee. Zij zal deze avond aan de hand van mooi beeld-

materiaal spreken over de geschiedenis van het stadje Vreeland, met onderwerpen die variëren van het landschap en religie tot boeren en buitenplaatsen, middenstand en planologische ontwikkeling. Natuurlijk komen ook de banden en raakvlakken met Nederhorst den Berg aan de orde!

Let op! De lezing begint om 20.00 uur en wordt dit keer, op donderdag, gehouden in het Sociaal Cultureel Centrum, Blijklaan 1.

Schenkingen

Familie J. Welle

- Verschillende herdenkingsmunten.

M. Wewer

- Kroning Beatrix, te weten 30-4-1980.

Fam. Breed

- Oude Werinons' en oude rekeningen van dorpsondernemers.

Hr. Koekenbier

- Merklap voorstellende de regeerperiode van Wilhelmina van 1898 tot 1948.
- Distributiestamkaarten uit WO II.

Hr. J. Bak

- Foto van de H. Maria Hemelvaartkerk net na de inwijding van 1890.

- Facsimile van Kabinet van Nederlandsche Oudheden en Gezichten, (Graveur den Konst-rijken Abraham Rademaker, Uitgeverij Willem Barents, 1725, Boekverkoper op den Nieuwezyds Voorburgwal).

Tnuus van de Klok

- Aandenken aan het 25-jarig jubileum van burgemeester Harinxma thoe Slooten.

De openingstijden van de studiezaal van het Streekarchief Gooi en Vechtstreek zijn veranderd

Met ingang van maandag 15 februari is de studiezaal in plaats van maandagmiddag op dinsdagmiddag gesloten. De openingstijden zijn hierdoor als volgt:

- Maandag, woensdag, donderdag en vrijdag van 9.00-17.00 uur.
- Dinsdag van 9.00-13.00 uur.

Alle WERINONS zijn na te lezen op de website: www.historischekring.nl

Het kerkje van Zwaag

Gerard Baar

De R.K. kerk op de foto is tegenwoordig het onderkomen van de vereniging Historisch Zwaag. Tijdens de evacuatie in mei 1940 was hij ongetwijfeld te klein.

Op pagina 6 vindt U wat foto's van het aanbieden van de cadeaus aan de burgemeesters van de dorpen in West-Friesland, welke geheel uit giften van de Bergse bevolking bekostigd waren. Het dorp wilde haar dankbaarheid tonen voor de opvang in mei 1940. Dat was vorig jaar natuurlijk precies 75 jaar geleden. Het feestelijke dagje uit, inhoudend een fietstocht naar Muiden en een bootreis naar Hoorn, vond echter plaats in 1942.

Zij namen naar aanleiding van het artikel in Werinon 89, 'De inundatie van Nederhorst den Berg en omgeving in mei 1940', contact met ons op. Vanwege dat kerkje schoot mij te binnen dat alle Bergers bij de voorbereiding van een eventuele evacuatie hun geloofsrichting op moesten geven. Het was in die tijd zaak de

'vluchtelingen' zoveel mogelijk bij gezinnen met hetzelfde geloof onder te brengen. De verzuiling gold toentertijd nog volop als leidraad voor de omgang binnen de samenleving. Het reisje liep natuurlijk uit, zodat een tiental Bergers door een ijverige politiemann op de bon geslingerd werd omdat ze zonder licht huiswaarts fietsten. De burgemeester verzocht middels een smeekschrift aan de Officier van Justitie om clementie voor de overtredingen. ■

Na drie-en-zeventig jaar een hernieuwde kennismaking

Naar aanleiding van het artikel over de inundatie in Werinon 89.

1. Telegram aan burgemeester van Zwaag in 1940.
2. Johan van de Berg terug uit Zwaag in 1940.
3. De aangeboden geschenken in 1942.
4. Bewijs van deelname. (Er gingen rond de 400 Bergers mee)
5. De boot. (Voor 300 personen)
6. Aan boord: rechtsvoor Johan van de Berg.
7. Derde van rechts Cor van de Broek van Vechtzicht? Vader van Dirk?
8. Bij het bezoek van de Historische Kring Wognum aan de ruimte van de HKN in het Sociaal Cultureel Centrum aan de Blijklaan. V.l.n.r. Ans Baar, uit Wognum Kiona Leenu, Ben Kalb en de tachtigjarige secretaris Lena Bonte-Korrelboom. Iets daarachter een van onze ICT-specialisten Johnny van Mourik.

PS. Het verloop van de reis in 1942 is door Nico Blankendaal beschreven in Werinon nummer 18. Dit is te vinden op www.historischekring.nl.

Nederhorst den Berg en de voedselvoorziening gedurende de 1^e Wereldoorlog

Claudette Baar - de Weerd

Ten gevolge van de oorlogsdreiging en nog voordat er sprake was van oorlogsverklaringen tussen de verschillende Europese landen, ontstond er eind juli 1914 enige paniek onder de Nederlandse bevolking. Ze hamsterde goederen, nam banktegoeden op en ruilde papiergeld zo snel mogelijk om voor zeldzame gouden of gangbare zilveren munten. Het laatste in de veronderstelling dat de munten hun waarde zouden behouden. Hierdoor ontstond een tekort aan munten waardoor de regering eerst 'noodgeld' en daarna 'zilverbonnen' (*afb.1*) invoerde om dit op te vangen.

Direct na het uitbreken van de oorlog, vaardigde Nederland de neutraliteitsproclamatie uit, waarna de Duitse Chef Generaal Moltke liet weten de Nederlandse neutraliteit stijpt in acht te zullen nemen.

Ook België was neutraal, maar de Duitse troepen schonden haar neutraliteit, waardoor ook Groot-Brittannië zich in de strijd mengde. Dit leidde voor Nederland tot economische problemen. De Engelsen blokkeerden namelijk in de loop van de oorlog de doorvaart van handelsschepen in de hoop de Duitsers zo te isoleren en hun economie te treffen. Nederland was echter aangewezen op de import van grondstoffen en koloniale goederen. Door de Engels blokkades maar later ook door die van de Fransen stagneerde de toevoer. Bovendien waren verschillende Nederlandse schepen het slachtoffer van de verscherpte duikbootoorlog die in het voorjaar van 1915 zou beginnen.

In de loop van de oorlog kwam er in Nederland steeds meer gebrek aan allerlei goederen, wat al snel tot honger leidde mede ten gevolge van de toene-

mende werkloosheid en de lage dagvergoeding (één gulden per dag) voor de gemobiliseerde soldaten. De duurte van overzeese producten, de toenemende rantsoenering, de permanente mobilisa-

Afb. 1. Zilverbon.

tie, duizenden vluchtelingen en geïnterneerde buitenlandse soldaten, gaven het dagelijks leven gedurende de oorlogsjaren een zorgelijk aanzien. Al leek Nederland vergeleken met de oorlogvoerende landen en vooral met België, een oord van veiligheid en rust. Op de overheid rustte de taak om voor een eerlijke verdeling van de eerste levensbehoeften zorg te dragen.

De levensmiddelenwet uit augustus 1914

Het hamsteren door huisvrouwen dreigde eind juli 1914 al te leiden tot prijsopdrijving van en tekorten aan levensmiddelen en huishoudelijke artikelen. Daarom kregen de burgemeesters van gemeenten de bevoegdheid van het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel om de in hun gemeenten aanwezige levensmiddelen, goederen, brandstof en dergelijke in beslag te nemen. De inwoners konden deze goederen tegen 'redelijke' prijzen kopen aangezien de winkeliers en handelaren een vergoeding kregen van de overheid voor eventueel geleden verlies bij lagere prijzen. Dit alles werd geregeld in de levensmiddelenwet van augustus 1914. Het Ministerie van Landbouw ging als het ware goederen kopen en verkopen. Een preventieve maatregel die niet overbodig bleek in de navolgende oorlogsjaren.

De broodbon

De eerste problemen deden zich voor rond de schaarse grondstoffen voor de broodbereiding. De regering kocht zelf tarwe in de V.S. en Zuid-Amerika, toen bleek dat eind augustus 1914 de voorraad nog slechts voor 2 à 3 weken toereikend was. Op de aankoop van tarwe volgde al snel de inkoop van rogge, meel en veevoer. In juli 1915 kregen de boeren zelfs het verzoek geen rogge meer als

veevoer te gebruiken. Rogge werd in de steden nauwelijks gegeten maar op het platteland vormde het, naast de aardappel, het hoofdvoedsel van de bevolking.

Voor al in de armere gezinnen zorgde het gebrek aan graan voor problemen omdat het brood voor hen te duur werd. De broodkaart deed zijn intrede, voor elke minvermogende ingezetene kwam er ongebuilt tarwebrood, het zogenaamde bruinbrood of regeringsbrood. De bakker verkocht het

brood door middel van een broodkaart, welke in 1915 recht gaf op 500 gram tarwebrood per dag per persoon tegen 6 cent per portie. (afb.2) Voor het luxere wittebrood moest meer betaald worden.

Afb. 2. Broodkaarten.

De distributiewet van 1916

De invoering van de distributiewet van augustus 1916 had niet alleen te maken met schaarste aan goederen maar ook met de in het begin van 1915 ingezette prijsstijgingen van de belangrijkste

voedingsmiddelen en gebruiksartikelen. Met als gevolg dat wat er was, zo eerlijk mogelijk verdeeld moest worden. De plaatselijke overheden kregen de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van deze wet en fungeerden als een soort 'groothandel' doordat de in- en verkoop van producten via hen plaatsvond, zij vormden zo de schakel tussen het Rijk, de winkelier en de consument.

Distributie gijn en pijn

Het Straatlied van 1914-1918

Afb. 4. 'Distributie gijn en pijn'. Het straatlied van 1914-1918, UBA-Universiteit van Amsterdam.

Hoe werkte de distributiewet?

Het Ministerie van Landbouw informeerde de gemeenten over de beschikbaarheid van bepaalde levensmiddelen zoals tarwemeel, varkensvlees, spek, vet, melk, boter, groenten, aardappelen en goederen door het rondzenden van circulaire. De gemeenten gaven aan het ministerie door waaraan de bevolking in hun gemeente behoefte had en kocht zo de betreffende goederen in. De rijksoverheid stelde een maximumprijs vast waartegen de producten aan de verbruiker geleverd mochten worden. Indien de prijs die de gemeente betaalde hoger was dan de prijs waarvoor de winkelier het product mocht verkopen, kwam er 90% van het prijsverschil ten laste van de rijksoverheid en 10% ten laste van de gemeente. De staat vorderde op deze manier voorraden en verdeelde ze volgens de distributiemaatregelen. Er kwam vanaf 1916 een reeks van maatregelen tot stand rond de distributie van levensmiddelen en gebruiksgoederen, zodat de overheid bij overtredingen streng kon straffen. Overschrijding van maximumprijzen bijvoorbeeld, kon een overtreder op een boete van f10.000,- of vier jaar gevangenisstraf komen te staan.

Ten gevolge van de toenemende voedselschaarste moest de minister van landbouw, Posthuma, in februari 1917 overgaan tot voedselrantsoenering. Ook nu kwam hiervoor het eerst de broodvoorziening in aanmerking. De overheid kocht de gehele graanoogst op en zette zelfs

het leger in om achtergehouden voorraden op te sporen. Bovendien werd het meel vermengd met aardappelmeel, maar ook dat kon het tekort niet lenigen. De impopulaire maatregelen van Posthuma inspireerden dichters en muzikanten tot het schrijven van liedjes die op straat gezongen werden. (afb. 3 en 4)

Afb. 3. Straatlied op de Broodkaarten. Uit 'Distributie gijn en pijn'.

De voedselvoorziening in Nederhorst den Berg

De gemeenteraad van Nederhorst den Berg besloot op 17 november 1916 in het kader van de distributiewet, het Levensmiddelenbedrijf op te richten. De taak van dit bedrijf bestond uit het verstrekken van levensmiddelen en huishoudelijke artikelen aan winkeliers, groentehandelaren, brandstofhandelaren e.d. in de gemeente Nederhorst den Berg voor directe verkoop aan particulieren. Hoe dit moest plaatsvinden was vastgelegd in de distributiewet van het

van deze betrokkenen waren. Deze taakverzwaren voor een kleine gemeente als Nederhorst den Berg betekende een uitbreiding van het ambtenarenapparaat, aangezien hun personele bezetting niet op dergelijke administratieve werkzaamheden was ingesteld. Nederhorst den Berg telde in de periode 1914-1918 tussen de 1818 en 1880 inwoners, de ingekwartierde soldaten niet meegerekend.

Het Levensmiddelenbedrijf

De uitbreiding van het ambtenarenapparaat behelsde een door de gemeenteraad te benoemen directeur, die de dagelijkse leiding van het Levensmiddelenbedrijf in handen kreeg voor de duur van de distributiewet. Deze directeur stond onder toezicht van Burgemeester en Wethouders en ontving uit de kas van het bedrijf een jaarsalaris van f 300,-.

De eerste directeur die werd benoemd voor de tijd van twee jaar is de per november 1916 aangenomen heer A. Ph. Piper, afkomstig uit Abcoude. Hij moest een borg storten van f 1.000,- in geval van 'wettelijke tekortkoming', oftewel voor als er iets niet klopte in de bedrijfsvoering. De Burgemeester van Kortenhoef, F. Warmolts, betaalde de borg voor Piper.

De inkomsten en uitgaven van het levensmiddelenbedrijf moesten gescheiden van de inkomsten en uitgaven van de gemeente worden beheerd. Piper was dan ook verantwoordelijk voor de invordering van alle inkomsten en het doen van betalingen. Alle financiële handelingen moesten in een Grootboek worden bijgehouden, in een Jaarboek de voorraad per product of productsoort. Goederen mochten alleen tegen contante betaling

Streetlied op Posthuma. Uit 'Distributie zijn en pijn'.

Ministerie van Landbouw. Door de invoering van deze wet kwamen de lokale gemeenten tussen verschillende partijen terecht. Ten eerste waren ze het aanspreekpunt voor de nood van de bevolking en vervolgens moesten ze het beleid van de overheid uitvoeren. Vooral dit laatste bracht hen in conflict met plaatselijke handelaren en middenstand omdat de prijsafspraken niet in het belang

Aft. 5. Circulaire Ministerie van Landbouw, etc. 2.8.1915. SAGV.

geleverd worden. De boeken en de kas werden éénmaal per kwartaal gecontroleerd door B. & W., eventueel bijgestaan door een deskundige. Deze werkzaamheden betekenden een extra kostenpost op de jaarrekening van de gemeente.

Deze kosten liepen voor een gemeente als Nederhorst den Berg behoorlijk op zoals blijkt uit de winst- en verliesrekeningen van het Levensmiddelenbedrijf. De rekening van 1917 werd bijvoorbeeld afgesloten met een nadelig saldo van f 1.548,- en die van 1918 had een negatief resultaat van f 2.629,-, voor die tijd aanzienlijke bedragen. De gemeente moest geld lenen om het tekort op te vangen. Een van de oorzaken van het tekort ontstond doordat sommige goederen opgeslagen moesten worden, zoals aardappelen. De gemeente moest de betaling van de leveranties voorschieten

omdat pas na de verdeling over de verschillende winkeliers, het geld terugvloede in de kas.

Gezien de vele werkzaamheden van de directeur kreeg hij een assistent, de heer H. van der Veen, de veldwachter. Die klaagde zich na enige tijd erover dat gezien de uitgebreide administratie en controle over de distributie, hij door de uitgestrektheid van de gemeente Nederhorst den Berg niet aan zijn werkzaamheden als veldwachter toekwam. De gemeenteraad stelde daarop voor om tijdelijk een agent van politie in dienst te nemen.

Uit de stukken van de oktobervergadering van de gemeenteraad blijkt dat Piper om eervol ontslag gevraagd had van zijn betrekking als ambtenaar van de burgerlijke stand en als directeur van het Levensmiddelenbedrijf. Of dit het gevolg was van het geweigerde verzoek om salarisverhoging een maand eerder, is niet duidelijk. De raad besloot hem eervol ontslag te verlenen. Aangezien Van der Veen bekend was met de werkzaamheden volgde hij Piper op als directeur van het bedrijf. Ook hij had een borg nodig, deze keer verschaftte Baron van Lijnden het vereiste bedrag.

Hoe werkte de distributie in Nederhorst den Berg?

Vanuit het gemeentehuis peilde B&W de behoefte aan de levensmiddelen en goederen en plaatste dienovereenkomstig een bestelling bij het ministerie van landbouw. Bakkers, slaggers, winkeliers of andere afnemers gaven aan het Levensmiddelenbedrijf door wat ze nodig hadden en dat zorgde ervoor dat de goederen tegen contante betaling bij hen

terecht kwamen. Het ministerie meldde bijvoorbeeld met een schrijven van 2 augustus 1915 de mogelijke levering van varkens, varkensvlees en spek. Op deze circulaire is met potlood gekrabbeld dat er voor Martens (de slager) 150 kg. binnenlands spek en 75 kg. Amerikaans spek besteld moest worden. (afb.5).

De binnengekomen goederen werden bijgeschreven in een 'journaal van ontvangst'. (afb.6) In het journaal van januari t/m mei 1917 ging het om een lijst van 10 producten. De tuinders in Nederhorst den Berg verkochten hun groenten voor eigen gebruik aan particulieren in het dorp, slechts een klein deel van de oogst ging naar de veiling van Hilversum. Het ministerie van Landbouw vorderde steeds meer voedsel, ook de tuinders ontkwamen hier niet aan gezien de lijst van 31.12.1917. Nieuw waren op deze lijst naast boter, grote hoeveelheden peulvruchten - onderverdeeld in erwten,

Item	Quantity	Price
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
Totaal		4422.00

Afb. 6. Journaal ontvangsten. SAGV

bonen en kapucijners, verder zuurkool, sperziebonen, pronkbonen en groenten als kool, uien en wortelen. Naast etenswaar stonden er ook kaarsen en sajete (wollen garen) op de lijst.

Een bladzijde uit het 'dagboek' van het Levensmiddelenbedrijf van 3 t/m 14 juli 1917 (afb. 7) laat zien wie er zoal levensmiddelen en zeep aangeleverd kregen: Wed. Hageman, J. de Jong, G.A. Leijenaar, N. de Jong, H. van Huisstede, F. Evers, A.A. Hageman, A. Snel. Verkoop van groenten, peulvruchten en aardappelen liep voornamelijk via F.P. Welle, een van de plaatselijke groentekwekers. De vlees- en vetdistributie gebeurde via de slagers Martens en Smit. De laatsten kregen in de periode van 16 oktober tot 11 november 1916 (de slachtperiode) het nadelig verschil (10%) tussen in- en verkoop van 942 kg. varkensvlees vergoed.

Item	Quantity	Price
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
Totaal		4946.65

Afb. 7. Dagboek 3 t/m 14 juli 1917. SAGV.

De inkooprij lag immers hoger dan de prijs die er via distributiebinnen voor betaald werd.

Niet al het vlees was 'vers', in juli 1917 moest slager Martens drie balen gezouten varkensvlees afhalen aan het station van Abcoude. Met de nieuwe uitvinding van koel- en vrieshuizen zou in de loop van 1918 vlees schaars worden omdat het ingevroren werd om als voedselreserve dienst te doen.

Afh. 9. Het door zoon Herman Martens uit de eigen mes-
terij opgehaalde varken beleeft zijn laatste minuten in de
Kerkstraat.

N.J.Vernooij, de vrachtrijder, komt regelmatig op de rekeningen van het levensmiddelenbedrijf voor als hij de bestelde goederen aan een station of soms bij de leverancier moet ophalen. Op 17 maart 1917 bijvoorbeeld bedroeg zijn vracht tien balen rijst, drie balen bruine bonen en een pak bonkaarten. Schipper Van Emmerik ontving bezorgloon voor zes

balen regeringsrijst. De overheid probeerde als vervanging voor aardappelen rijst te promoten, maar slaagde daar niet in. De goederen kwamen overal vandaan: havermout van pellerij 'Mercurius' uit Wormerveer, gort van de gortpellerij te Amsterdam. Rundvet werd aangevoerd van de margarinefabriek Cohen & Van der Laan uit Haarlem, exporteurs van Veenkoloniale Aardappelen leverden in december 1917 9.875 kg. aardappelen. Kaarsen kwamen van de Koninklijke Stearinekaarsenfabriek 'Gouda' te Gouda. De melkslijters van het dorp leverden melk aan de Melkcentrale van Amsterdam, de Bergse bakkers voorzagen Kortenhoef van bruinbrood.

Voor de juiste administratie, controle en distributie van deze goederenstroom was Van derVeen verantwoordelijk, hiervan is helaas niets terug te vinden. Alle burgers hadden op het gemeentehuis een legitimatiekaart moeten ophalen. Op vertoon van deze kaart ontvingen zij bonboekjes en bonkaarten met daarop aangegeven de hoeveelheid waar men recht op had.

Afh. 10. Jan Bak heeft van oude Martens geleend het vlees
in de pekelt te houden.

In de loop van 1917–1918 nam de voedselschaarste steeds meer toe. Hoe snel dat ging laat de rantsoenering van brood zien. Kregen de Nederlanders in februari '17 nog 400 gram bruinbrood per persoon, een jaar later was het nog maar 200 gram.

Het gebrek aan aardappelen, het belangrijkste volksvoedsel naast brood, zou in de grote steden leiden tot ongeregelde heden, waaronder het aardappeloproer in Amsterdam.

Afl. 11. Burgemeester Heerman met zijn Raad rond die tijd

Het einde van de distributie

Na de wapenstilstand in november 1918 volgde een langzaam herstel van de economische activiteiten, waardoor in de loop van 1919 de distributie van voedsel werd afgeschaft. Gebruiksartikelen zouden nog langer schaars blijven. In Nederhorst den Berg kocht de gemeente in november 1919 ongebleekte katoen in en schoenen voor zowel de Weduwe Bornhijm als de firma Brinkers. In april 1920 konden er dekens geleverd worden,

wie daaraan behoefte had moest dit melden aan de gemeentesecretaris. Anno 2016 kunnen wij ons haast niet meer voorstellen dat er in ons land gebrek aan bepaalde levensmiddelen of goederen zou ontstaan. ■

(Dit artikel is eerder in 'Tussen Vecht en Eem' verschenen)

Literatuur

L. Bückmann, 'Distributie jaren' in: *W.G. de Bas, Gedenkboek 1898-1923 uitgegeven ter gelegenheid van het zilveren regeringsfeest van Hare Majesteit Wilhelmina der Nederlanden, op 6 September 1923 (Voorschoten, 1923) 575-584.*

Paul Moeyes, *Buitenschot, 1914-1918. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Amsterdam, 2001.*

Rob Kammelar, J.M.J. Sicking, M. Wielinga, *De Eerste Wereldoorlog door Nederlandse ogen. Getuigenissen, verhalen - betogen. Red. Rob Kammelar, Amsterdam, 2007.*

Archiefbronnen

SAGV054.2. Gemeente Archief Nederhorst den Berg, Oud Archief: Inv.nr. 200. Correspondentie Levensmiddelenbedrijf 1914-1918. Verordening Beheer Levensmiddelenbedrijf, opgesteld 1.10.1916.

Inv.nr. 2. Notulen vergadering gemeenteraad 1901-1919.

Inv.nr. 5. Notulen vergadering college Burgemeester & Wethouders. 1912-1924.

Afbeeldingen

De afbeeldingen van de broodbonnen zijn afkomstig uit de verzameling van de heer Walenburg, 's Graveland.

De meest beroerde periode in mijn leven is toch van grote betekenis geweest voor de rest van mijn leven. Het was 1944, de oorlog was nog in volle gang. De invasie in Normandië gaf ons hoop dat er spoedig een eind aan zou komen, maar zover was het nog niet. Alle mannen tussen de 16 en 40 jaar moesten in Duitsland gaan werken om daar de oorlogsmachine draaiende te houden.

Wie onderduiken kon deed dat natuurlijk maar de veelvuldige razzia's en huiszoekingen maakten dat wel moeilijk. Ik zat aanvankelijk ook bij mijn ouders ergens op zolder maar dat werd toch te simpel en ik wist op tijd Weesp uit te komen. Tijdens die onderduikperiode kwam ik in contact met een 16 jaar oudere man die een nieuwe wereld voor mij opende. Hij was van beroep kunstenaar en verdiende zijn brood als fotograaf

Visserspech.

bij een bedrijf in Amsterdam en als onderduiker natuurlijk werkloos. Hij ontdekte al snel mijn belangstelling voor kunst. Hij vond dat mijn tekenwerk beter kon en begon mij les te geven.

Een aardige bezigheid voor beiden, het was een prettige afleiding tijdens de oorlogsellende. Maar de honger dreef me weer naar huis. De vriendschap met Cor was gesloten en direct na 5 mei 1945 zaten we al weer bij elkaar. We konden ons de hele dag met kunst bezig houden want we moesten wachten tot de verwoestingen aan het spoor en de bedrijven weer hersteld waren. We tekenden met korte stompjes potlood en schilderden met kleine rest-

jes verf die we ook van anderen kregen. Zijn lessen waren fantastisch. Hij leerde me kijken naar perspectief en compositie. We gingen vaak naar het Gein, waar hij enthousiast kon vertellen over wuivend riet en rimpels in het water. Ik werd volkomen wakker geschud en kreeg de smaak te pakken maar je kon er geen boterham mee verdienen. Daarom stimuleerde hij mij om eerst mijn technische opleiding af te maken. Toen het treinverkeer weer op gang kwam ben ik dat ook gaan doen.

De twee jaar met Cor waren zeker niet vruchteloos geweest. Ik had bij hem een goeie opleiding gehad en kon tekenen als de beste. Toch bleef ik elk vrij moment bij hem langs gaan. Helaas kon Cor in die tijd als fotograaf moeilijk aan werk komen en begon een eigen fotozaak in Weesp. Het gevolg was dat ik gelijk werd meegezogen in de fotografie. Er ging opnieuw een voor mij onbekende wereld open. Ik was erg leergierig en al snel kon ik hem helpen in de donkere kamer en stond niet veel later met een Rolleflex in mijn handen. Op die manier kon ik wat terug doen.

Een kempaans.

Nadat ik mijn technische opleiding had afgerond was het bedrijfje van Cor te klein om mij als hulp in dienst te nemen. Ik werkte gewoon door als instrumentmaker.

Toen gebeurde er iets bijzonders wat ik mij tot op heden niet kan duiden. Ik kreeg een brief van het toenmalige bedrijf Philips-Roxane in Weesp, het latere Philips-Duphar. Zij vroegen mij of ik wilde komen solliciteren. Was ik zo bijzonder? Aanvankelijk kwam ik er als instrumentmaker maar al gauw ontdekten ze daar dat ik ook rap met een fototoestel om kon gaan. Ook mocht ik regelmatig mijn tekenvaardigheden inzetten. Nadat ik mijn vakopleiding foto-

grafie had afgerond groeide dit alles uit tot een zelfstandige fotodienst. Ik ben daar tot mijn pensioen in 1987 gelukkig

geweest. Daarna had ik bedacht om mij nog een tijdje in te zetten voor Natuurmonumenten maar vergeleken met mijn vroegere werk was dit niet veel meer dan vakantiekiekjes maken. Het enige voordeel was dat ik in veel mooie natuurgebieden ben geweest.

De toen opkomende digitale fotografie sprak

mij totaal niet aan, waardoor ik later overgestapt ben naar de beeldhouwerij. Ik ben nu 88 jaar en doe dat nog steeds met genoegen. ■

Flamencodanseres.

De Goog in 1900. Deze foto is genomen door Jacob Olie. Evert Boese woont vanaf 1952 op de Goog. Eerst aan Bergse zijde in een schuurtje, later aan de Ankeveense kant. Hij was jarenlang fotograaf. Bovendien heeft hij een boek geschreven over die huiskes en haar bewoners op de kruising van de Ankeveensevaart en de vaart naar de Oude Goog. Het heet 'De Googelaars'. In het volgende nummer vertelt Evert, de in Weesp geboren zowel Berger als Ankeveener over zijn tienerjaren in en na de oorlog in dat stadje.

Zandwinning 40 jaar geleden, terugblik op een hectische episode

Zand is een belangrijke basisgrondstof. Goed voor allerlei doeleinden, in het bijzonder voor het ophogen van bouwterreinen. Nu halen we dat nuttige zand uit zee. Vroeger haalde je het van de zandgronden. Van het toen nog dunbevolkte Gooi bijvoorbeeld.

Anne Rutger Fortuin

Fig. 1. Het Bergsep tijdens een voorjaarswandeling in 1964. Rechts de Blijkpolder en op de achtergrond de boemenrij van de Goog, met net zichtbaar, het huisje van Ankeveensepad 8. Foto door Rudolf Schüthenhelm.

In onze omgeving, waar het zand begraven ligt onder een niet erg dikke veenlaag, werd juist turf gewonnen. Zo ontstonden de veenplassen. Dankzij technologische vernieuwingen bedachten slimmeriken dat je prima zand zou kunnen winnen uit die nogal 'nutteloze' veenplassen. Desnoods maakte je ze nog groter. Zandwinning in uitgeveende gebieden kwam in beeld. De Spiegel- en Blijkpolder achter het dorp Nederhorst den Berg bleken geschikte terreinen vanwege hun ligging dicht bij de Vecht. De Spiegelplas is het resultaat van 40 jaar zandwinning op grote schaal door de Amsterdamse Ballast en Grond B.V.

Al roeiend, zeilend of zwemmend genieten tegenwoordig velen van het heldere water, of verkennen te voet of per fiets de groene oeverpartijen. Veertig jaar geleden was dat anders. Er werd volop zand gezogen. Goedgevulde platbodems vervoerden hun last via de zanderijsluiting richting Vecht en van daar naar nieuwe stadsuitbreidingen. Tot een diepte van 51.5 m. onder de waterspiegel mag het zand omhoog gehaald worden. Wat in 1936 op bescheiden schaal mocht beginnen is 40 jaar later uitgegroeid tot de diepste zandplas van Nederland. De Noordzee is op veel plaatsen minder diep. Maar, het eind is dan in zicht; een nieuwe

concessie moet aangevraagd worden en er is een milieubewuste tegenbeweging op gang gekomen. Inmiddels zijn we weer bijna 40 jaar verder, tijd om nog eens terug te kijken op de gang van zaken toen.

Vooraf

Deze bijdrage is de terugblik van een van de schrijvers van de toen geruchtmakende Milieudefensierapporten over de zandwinning (Rapport Diepzandwinning Blijk- en Spiegelpolder 1, okt. 1975; Idem, rapport 2, maart 1976). In 1975 sloot ik me aan bij de Kerngroep Nederhorst den Berg van de Vereniging Milieudefensie. Als

natuurlieffhebber en jong geologie docent aan de Vrije Universiteit voelde ik me uitgedaagd om, samen met geestverwanten de 'Ballast' tegenspel te bieden als zij hun concessie, die in 1976 afloopt, willen verlengen. Als Kerngroep verzetten we ons niet tegen zandwinning op zich, maar wel tegen de grote schaal en

diepte waarop het in Nederhorst den Berg uitgevoerd wordt zonder duidelijke verplichtingen of plan om een goed afgewerkt stuk natuur na winning voor het dorp achter te laten.

In het voorjaar van 1971, kort na mijn aanstelling bij het Instituut voor Aardwetenschappen van de VU, word ik import

Berger. De eerste tientallen meters van het Ankeveense pad zijn dan net door de baggeraars ontgrond. Als kersverse dorpingen zien mijn vrouw en ik vol verbazing de zuigactiviteiten aan. Het wegzakkende Berge-/Ankeveense pad vormt een trieste aanblik. De vroegere gemeentesecretaris Krol heeft in zijn boek over Nederhorst den Berg (1949, p.250) dit pad kernachtig getypeerd: '... niet ten onrechte wordt dit wel eens het mooiste paadje van Nederland genoemd'. Een omschrijving voor dorpen zoals Ankeveen en Nederhorst den Berg om trots op te zijn en te koesteren. Een Gooise studievriend had ons al verteld dat hij dit pad het mooiste wandelpad van de Gooi- en Vechtstreek vond. Bijgaande foto van zijn hand (Fig. 1) is gedateerd 17 mei 1964. Oud-wethouder D. Blok, bewoner van het Ankeveensepad, vertelt de teloorgang van dit stuk pad erg betreurd te hebben. Zo ook het huidige Wijdemeerse gemeenteraadslid Eric Torsing, die als jongen aan de andere kant van het pad woonde. Om over de bewoners van de Goog maar te zwijgen (E. Boeve, 1997).

Aanloop

In 'Werinon' is vaker over de historie van de zandwinning geschreven. Met name de eerste 3 afleveringen (1991) beschrijven de gang van zaken (J. Baar). Hierbij slechts enkele feiten uit deze afleveringen voor de duidelijkheid herhaald.

In 1936 krijgt de toenmalige Amsterdamse Ballast Maatschappij voor het eerst vergunning om zand te winnen in de Spiegel- en Blijkpolder. Voor die tijd heeft 'de Ballast' al de benodigde gronden verworven (160 ha.). In de zomer van 1939 komt er toestemming om een sluis met

Fig. 2. De affiche die Han Gillissen ontwierp om als raamposter en sticker de burgerij te attenderen op de nadelige effecten van diepzandwinning.

aanvoerkanalen naar de Vecht aan te leggen. Er mag tot maximaal 20 m. onder het wateroppervlak zand gezogen worden en de zuiginstallatie zal bebouwde percelen niet dichters mogen naderen dan 200 m. Pas veel later mag er dieper gezogen worden. Tot en met 1966 doet concessieverlenging geen zand opwaaien; pas daarna begint men kritischer te kijken.

Bij het besluit van de Kerngroep om via een rapport nadelijke aspecten van de zandwinning en de niet geringe natuurwaarde van het nog niet ontgronde gebied te publiceren hoort ook enig on-

mossen, e.d. in het gebied op schrift. Als geoloog wordt het mijn taak om me te verdiepen in de samenstelling van de ondergrond. Ik zoek contact met de Geologische dienst en krijg de beschikking over een dwarsprofiel van Muider tot aan Vinkeveen met bijbehorende kaart. Een geologisch verhaal kan geschreven worden.

Maar hoe zit het eigenlijk met de stabiliteit van de ondergrond? In de Vinkeveense plassen deed zich eerder in 1975 een zettingsvloeiing voor. Zettingsvloeiingen ontstaan door spontaan optredende instabiliteit van onder water gelegen

Fig. 3. De ontsierende puinstort langs de noordoever van de Spiegelplas. Foto genomen in april 1976 tijdens de rondvaart met gemeenteraadsleden.

derzoek te water. Han Gillissen, een van de voortrekkers, heeft een flinke zeilboot. Tijdens een dagje varen wordt de plasdiepte gepeild en worden er diepwatermonsters genomen. De 50 m. wordt gehaald, terwijl de watermonsters aangeven dat er in de diepste delen wel sprake is van zuurstofarmoede, maar zeker niet dramatisch. Diverse natuuronderzoekers stellen hun kennis over vogels, planten en

zandtaluds. Met name als zandkorrels onderling niet dicht genoeg gestapeld zijn, of als een zandpakket niet homogeen is, bijvoorbeeld door ingeschakelde kleilaagjes waarlangs zand kan afschuiven, kan verweking optreden en vervloeit er een deel van het pakket. Het risico van zettingsvloeiingen laat zich moeilijk voorspellen. Op basis van praktijkervaring was in de concessievoorwaarden een

maximale bodemhelling voorgeschreven van 1:4 (oftewel op 4 m. horizontaal 1 m. verticaal). Zou een zettingsvloeiing van het Vinkeveense type zich ook in onze plas kunnen voordoen? Redenerend vanuit de aanname dat de oude Willibrordkerk is gebouwd op een restant van een glaciële stuwwal (Faber, 1960¹⁾) en stuwving in het Gooi tot op 75 m. diepte in de ondergrondaanwezig is nam ik voorzichtig aan dat de ondergrond in de Spiegel- en Blijkpolder ook wel eens gestuwd zou kunnen zijn.

Gestuwde en daardoor hellende lagen betekent in combinatie met inhomogene rivierzanden (met lokaal aanwezige klei-

De pers pakt het op

Het milieurapport baarde direct opzien. Niet alleen De Gooi- en Eemlander (28 oktober: *'Raad Nederhorst krijgt een vette kluif aan concessie'*), ook Trouw en de Volkskrant wijdden er flinke artikelen aan. Trouw van 29 oktober 1975 kopte: *'Toestemming om zand te winnen niet verlengen'*.

Journaliste Joke van de Ven van De Volkskrant kwam langs voor nadere informatie en sprak ook met andere partijen. Op 18 november verscheen haar gedegen artikel *'In plassen bij Nederhorst den Berg zandwinning opnieuw in geding'*,

Fig. 4. Vervolg van deze rondvaart, nu door een van de petgaten in het resterende Blijpoldergedeelte; helaas een jaar later ontgrond. Staand in het bootje gemeenteraadslid Jan Franssen.

laagjes), plus kwelwaterstroming vanuit het Gooi, een zeker risico bij de toegestane onderwaterhelling. Er hoort veiliger, dus met een geringer talud, te worden afgegraven was mijn conclusie.

¹⁾ *Tegenwoordig denkt men dat het merendeel van de heuvel tijdens de laatste ijstijd als stuifduin is gevormd)*

waarin ook het risico van bodeminstabiliteit uitvoerig aan de orde kwam. Dat een deel van het dorp zou kunnen wegzakken, een opmerking die mij helaas in de mond werd gelegd, klopte echter voor geen meter. De ook geïnterviewde Burgemeester de Groot liet duidelijk

merken geen voorstander van voortgezette zandwinning te zijn. Raadslid Ria Jaarsma stelde vragen aan de Gedeputeerde Staten en verzocht hen daarbij om geen nieuwe concessie te verstrekken zolang de kwestie van risico's niet uitvoerig in de nota Zandhuishouding zou zijn doorgesproken. Een deskundig ambtenaar van de provincie liet bovendien doorschemeren dat we uiteindelijk naar zee zullen moeten voor ons zand. De woordvoerder van de Ballast zag, bepaald niet verrassend, de gesignaleerde problemen niet zo zitten en benadrukte dat er nog maar relatief weinig gezogen wordt in de polders. Maar, hij ging er daarbij wel van uit dat de Ballast opnieuw een concessie zal aanvragen voor doorgaan met baggeren tot -50 m.

De conclusie van het Volkskrant artikel was dat milieubelangen nu duidelijk meespelen en dat dit keer wellicht een regeling getroffen wordt waarbij niet alleen het economische belang prevaleert, maar economie en milieu duidelijk worden afgewogen.

De Kerngroepleden Evert en Ria Boeve, die in eerder stadium scheuren zagen verschijnen in hun idyllisch gelegen huisje aan de Goog (Boeve, 1997) stellen schriftelijke vragen aan de gemeenteraad, die inderdaad van plan lijkt om strenge voorwaarden te willen verbinden aan verdere zandwinning. De gemeenteraad vraagt bovendien voorrang voor een door het gewest te verrichten milieukundig onderzoek. Daarvoor wordt de bioloog Drs. J. van Raam (Instituut voor Systematische Plantkunde Universiteit van Utrecht) ingeschakeld. Hij publiceerde al plantkundige observaties in het eerste rapport van de Kerngroep.

Nieuwe concessieaanvraag

En jawel, op 30 januari 1976 dient de Amsterdamse Ballast en Grond B.V. bij de provincie een aanvraag in tot verlenging van de concessie voor zandwinning in de Spiegel- en Blijkpolder. Voor opnieuw 10 jaar. Op 17 maart ligt de aanvraag een maand ter inzage in het gemeentehuis en bezwaarschriften worden voorbereid. Intussen heeft architect Han Gillissen achter zijn tekentafel een zeer sprekende poster tegen de zandwinning ontworpen (Afb. 2). Daarop wordt de ondergang van Nederhorst den Berg door de zandwinning bijzonder plastisch verbeeld. Raamposters en stickers worden aangemaakt en verspreid. De Brug van 17 maart bericht in zijn hoofdartikel uitgebreid over de actie die nu gaat komen en schrijft onder andere: 'Zo zijn er in heel het dorp al fraaie vlugschriften door milieudefensie verspreid, die de inwoners voor de ramen kunnen hangen – en dat doen ook. De Ballast brug tussen de Vecht en de Spiegel was het afgelopen week-einde helemaal volgeplakt'.

De Gooi- en Eemlander bericht een dag later dat de Kerngroep Milieudefensie een huis-aan-huis handtekeningenactie met een model bezwaarschrift voorbereidt. Nog opvallender is echter

Fig. 5. Omslag van het Tweede Rapport Diepzandwinning. De schetskaart toont het nog resterende Blijkpolderdeel met aanduiding van waar je twee strandjes zou kunnen maken en ook een geprojecteerd wandelpad dat heel erg lijkt op de nu bestaande wandelroute.

de mededeling dat gemeenteraad zich bij de eerste begrotingsbesprekingen die week unaniem heeft uitgesproken tegen een nieuwe concessie. Zo duidelijk had het gemeentebestuur zich nog niet eerder opgesteld. De Brug berichtte dit overigens ook en vertelt daarbij dat de gemeenteraad zich realiseert dat, zelfs als de nieuwe concessie niet zou zijn aangevraagd, de zandwinning vanwege allerlei bepalingen nog ca. 3 jaar zou kunnen doorgaan. BenW vragen daarom toestemming van de raad (en krijgen die ook) om via een aanlegvergunning zo goed mogelijk greep te houden op de zandwinningsactiviteiten.

Een aanlegvergunning (art. 16 WRO) bij een bestemmingsplan bepaalt dat het binnen een aan te geven gebied niet toegestaan is bepaalde werkzaamheden uit te voeren zonder speciale vergunning van B en W. Daarmee wilde de gemeente het gebied een zekere bescherming tegen verdere aantasting bieden. Met name de resterende plasdiepte zou niet meer dan 30 m. mogen worden. Een extra raadsvergadering over de zandwinning wordt uitgeschreven voor 8 april. Als voorbereiding op die vergadering worden raadsleden door de Kerngroep uitgenodigd om een rondvaart over de plas en door het bedreigde Blijkpoldergebied te maken (Figs. 3-4). De ontsierende hoeveelheid puin op de oevers maakt indruk op de deelnemers. Al dat puin is echter nodig om de plas te temmen en dat zal na zetting wel overgroeid raken is de idee.

Eind maart heeft de Kerngroep een bezwaarschrift tegen de verlenging opgesteld. Een samenvatting in hoofdpunten wordt alvast in De Brug vermeld, samen met het opwindende bericht dat een te-

levisieploeg voor het programma 'Van Gewest tot Gewest' opnames zal komen maken inclusief gesprekken met de burgemeester en de Ballast.

Een tweede rapport en nader onderzoek

In maart publiceert de Kerngroep ook het tweede rapport over de zandwinning ('Rapport Diepzandwinning 2'). De groep wil aantonen dat het dan nog niet ontgronde zuidelijke deel van de Blijkpolder nog steeds fatsoenlijk ingericht kan worden. De omslag van het rapport toont een deel van het plan (Fig. 5). De feitelijke situatie in voorjaar 1976 is te zien op de luchtfoto (Fig. 6), met het resterende Blijk gebied achter de witte stippe lijn. Het inrichtingsplan gaat uit van een westelijk deel voor recreatie. Er wordt daar voorzien in de aanleg van een wandelpad (vrijwel overeenkomend met het nu zo populaire pad dat onderdeel is van de Bommelsteinroute) en strandjes (Fig. 4). Daarnaast is een afgelegen zuidelijk deel met legakkers en trekgraten gereserveerd om als natuurgebied te behouden. Ook behandelt het rapport de noodzaak van goede oeverbescherming vanwege het aanhoudende gevaar van oeverafslag. Tenslotte zet ik de discussie nog even voort over zettingsvloeiingen als pleit voor hogere eisen t.a.v. het bodemtalud. Het rapport eindigt met meerdere fotopagina's ter illustratie. Een van de fotografen van de Kerngroep is Martin Stevens, de latere natuurfotograaf en nog steeds werkzaam vanuit Kortenhoeft.

In april horen we dat de Rijks Geologische Dienst (RGD) met aanvullend geoelektrisch veldonderzoek bezig is. Worden mijn beweringen gecontroleerd? Dit blijkt een maand later inderdaad het ge-

val te zijn geweest, als de RGD keurig een afschrift stuurt van het resultaat van hun bevindingen. De opdracht van de provincie, gedateerd 29 maart 1976, is om een beschouwing te geven over het geologisch deel van ons eerste milieुरapport. De geologische bevindingen blijken tot mijn geruststelling 'geheel conform de opvattingen van de RGD'. Met de geïnterpreteerde richting van de tijdens de IJstijd gestuwde lagen is men het echter niet eens, wel met de aanwezigheid van stuwung in de ondergrond

Ik heb daarom de regionale boorgegevens nog maar eens nageplozen. Inderdaad blijkt dat van Muiderberg naar het zuiden de diepte van de stuwung vermindert. Beïnvloedt glaciale stuwung in Muiden de ondergrond nog tot 75 m. diep, bij kasteel Nederhorst is dat niet dieper dan 24 m. en in de Horstermeer wordt stuwung verwaarloosbaar.

Kort na het verschijnen van het tweede rapport verschijnt er ook het 'officiële' milieukundig rapport (J. van Raam). Het geologisch deel vertoont opvallende

Fig. 6. Luchtfoto van de Blijkpolder, voorjaar 1976 en kopie van de foto die in de personeelskrant 'De Pijler' verscheen over de zandwinning. Het gebied achter de witte stippellijnen stond op de nominatie om ontgrond te worden en is het gebied waarover de discussie om het behoud ging.

van de plas. Ik veronderstelde een voorkeursrichting voor scheefstelling naar het noordoosten (vanuit het Gooi). Het geoelektrisch onderzoek wijst echter op meerdere richtingen, waarbij de drukrichting eerder vanuit het noordwesten geweest zal zijn. De diepte van de maximale stuwung is minder dan 50 m. Dat laatste klopt inderdaad. Tegenwoordig kun je via de service 'DINOloket' Nederlandse boorgegevens digitaal inzien.

overeenkomsten met mijn eerdere tekst. De nadruk ligt echter op ecologische zaken en de conclusies zijn zeer overeenkomstig: de zandwinning moet gestaakt worden.

Later zal blijken dat provincie wel degelijk gehoor geeft aan de gesignaleerde onzekerheden met betrekking tot bodemstabiliteit. Want, in de nieuwe concessie, die op 26 oktober 1976 toch wordt verleend, wordt het aan te houden

bodemtalud flink gereduceerd. Dat mag niet steiler worden dan 1:6, waarbij de zandwinning niet dieper mag gaan dan 35 m. Deze dan veel voorzichtiger opstelling is de belangrijkste reden dat de Blijkpolder dan wel is ontgrond, maar dat het winbare zand al na 3 jaar op is. Op 4 oktober 1980 zal de zandwinning officieel stoppen.

De Ballast slaat terug

Moederbedrijf Ballast-Nedam vindt de afwijzende houding van het merendeel van de bevolking niet prettig. Hun personeelskrant 'de Pijler' (met daarin Fig. 6) wordt ingezet om door middel van een huis aan huis bezorgde speciale uitgave getiteld 'Zandwinning Ja of Nee' aandacht te vragen voor hun standpunt.

Op een aantal punten heeft de Ballast zeker gelijk, maar de algehele teneur is verdedigend, met weinig begrip voor de wens om stukken natuur te behouden. Terecht is het feit dat 'polderzand' relatief goedkoop is ten opzichte van zeezand. Ook zal werkgelegenheid uit Nederhorst den Berg verdwijnen bij beëindiging van de zandwinning. Bovendien heeft ook de Ballast het volste recht om de bevolking te informeren over hun kant van de zaak. In de TV uitzending eind april in 'Van Gewest tot Gewest' heeft de woordvoerder van de Ballast er dan al op gewezen dat de Provincie Noord-Holland tot aan het jaar 2000 naar schatting zo'n 260 miljoen kubieke meter zand nodig zal hebben voor allerhande projecten. De opbrengst van de bestaande zandbronnen zal volgens hem niet meer zijn dan 60 miljoen. Hoe dat op te lossen? De provincie ziet ook wel in dat je niet eindeloos kunt doorgaan op het land. Maar

volgens de Ballast is zandwinning uit het IJsselmeer of de Noordzee nog verre toekomstmuziek.

We weten nu dat zeezand heel normaal is. Volgens een vrij recente opgave (M.J. van der Meulen et al., 2007) werd er in 1980 nog maar 2 miljoen m³. zand voor ophogingsdoeleinden uit de Noordzee gewonnen, terwijl de jaarproductie kort na de eeuwwisseling al bleek te zijn gestegen tot 18 miljoen m³., naast nog eens 6 miljoen m³. uit het IJsselmeer.

In 'de Pijler' schampert de Ballast flink over de volgens hen overdreven aandacht voor het milieu en verdedigen ze de toegestane taludhelling van 1:4, zonder daarbij in te gaan op aangevoerde bezwaren. Wel voeren ze aan, achteraf terecht, dat sommige bezwaren, zoals voorziene problemen met de waterkwaliteit door zuurstofarmoede op de diepe bodem, overdreven zijn. Ook verwezen ze zeer terecht naar de nieuwe watersportmogelijkheden die zich aandienen als de zandwinning zal zijn beëindigd en de oevers volgens de geldende richtlijnen zijn afgewerkt.

Teleurstellende afloop

Zowel de Kerngroep als de gemeente Nederhorst den Berg en diverse andere instanties plus burgers tekenen bezwaar aan tegen de aanvraag voor concessieverlenging, die op 26 juni zal verlopen. In totaal zijn er 1270 bezwaarschriften ingediend, waarvan 1248 gelijkkluidende uit de Bergse burgerij. De provincie houdt het besluit lang op. Kennelijk ligt het moeilijk. Op 27 juli stellen Gedeputeerde Staten de beslissing over de verlenging voor de tweede keer met drie maanden uit. Dat betekent, dat als op 28

oktober 1976 nog geen besluit is genomen, de vergunning geacht wordt te zijn geweigerd. Maar zover komt het niet, op 26 oktober wordt uitspraak gedaan.

Begin mei ontbrandt er een korte maar hevige publiciteitsstrijd rond de ingezette ontgronding van het te behouden Blijk gedeelte. Vlak na de al genoemde TV uitzending zuigt de Ballast ineens een geul door het Blijkpolder gebied. Grote rieteilanden met wilgen en berkenopslag raken op drift en drijven rond, of worden door Ballastbootjes afgevoerd. Machtvertoon of pesterij? Han Gillissen komt onmiddellijk in actie en haalt iedereen, de provincie, de burgemeester, de pers en de TV erbij. Men komt kijken. Provincie en mensen onderhandelen over de situatie en sluiten een soort bestand: de Ballast zal niet dichterbij dan 300 m. bij het resterende natuurgebied komen. De zandzuigerij neemt echter koortsachtige vormen aan. Er wordt tijdelijk overgewerkt om snel voldoende zand voor het opspuiten van bouwgrond bij Maarsseveen te hebben. De winst van dit zuigvertoon is dat de mensen van de provincie alle begrip blijken te hebben voor de geschonken gevoelens van de Bergers. Ook na het concessie-einde op 26 juni zuigt de Ballast ongehinderd door.

Op 1 oktober komen velen naar het Provinciehuis in Haarlem voor een ingelaste hoorzitting. Zowel de gemeente als de Kerngroep presenteren mondeling hun bezwaren nog eens. Achteraf blijkt dit alles een schijnvertoning; de zandwinning zou niet zomaar te stoppen zijn. Dit door

een voor tweeërlei uitleg vatbare overgangsbepaling in de ontgrondingswet (art. 30 lid 2; inmiddels weer geschrapt). In de toelichting van de gemeente wordt daar aandacht aan besteed, maar desondanks gepleit voor behoud van de resterende Blijkgronden.

Eind oktober komt de gevreesde uitspraak 'de zandwinning gaat door' toch als een koude douche. Wel blijkt de concessie verkort tot 3 jaar en is de winningsdiepte gereduceerd tot 30 m. bij een minder steil (1:6) talud. Een belangrijk aanknopingspunt om de zandwinning voort te kunnen zetten blijkt het

Fig. 7. De laatste stukjes Blijkpolder worden ontgrond, situatie voorjaar 1978.

bestemmingsplan 'Recreatiegebied Blijkpolder' te zijn, dat in 1975 door de gemeente werd vastgesteld. In dit plan werd het te behouden Blijkpolderdeel bestemd 'voor water en oeverrecreatie', met andere woorden geen 'natuurgebied'. Niemand die zich dat destijds realiseerde. De gemeente start nog een beroep bij de Kroon, als ultieme actie tegen de interpretatie van art. 30/2 van de ontgrondingswet, maar in januari 1977 wordt dat verzoek afgewezen.

Kerngroep lid Martin Stevens heeft in zijn Werinon artikel over de zandwinning (1988) wat uitvoeriger stilgestaan bij deze kwestie, evenals een jurist (NN, 1977) die voor Natuur en Milieu de rechtsgronden van de omstreden interpretatie van dit artikel heeft uitgeplozen.

De vergunning wordt toegekend tot en met 31 december 1979. In minder dan 3 jaar wordt de Blijkpolderconcessie ontgrond. Vanwege de overgangsbepaling in de ontgrondingenwet en hangende een officiële uitspraak van de Raad van State kan de Ballast zelfs tot in 1980 doorgaan met zuigen. Het zand is dan echt op en de winning wordt officieel op 4 oktober 1980 gestaakt.

Fig. 8. Overzicht vanaf de 'Blijk zandvlakte' richting molen. Mede door de afwezigheid van boomgroei ziet het landschap er heel anders uit dan nu.

In het voorjaar van 1977 wordt mijn geologisch proefschrift gedrukt. Ik kan niet nalaten een sneer te geven op het nu ervaren ontgrondingenbeleid. De stelling luidt: 'Inzake ontgrondingen laat de overheid te veel Gods water onder Gods akker lopen'. Kortom, in mijn ogen te weinig beleid. Bovendien kun je niet doorgaan met het maken van zandwinningsplassen in onze Lage Landen.

Voorjaar 1978 scharrel ik nog een keer met mijn dan 6 jarige zoon langs de rand van het toen bijna helemaal ontgronde terrein. Je ziet de laatste grond bijna onder je voeten wegzakken (Fig. 7).

Het zand wordt duur betaald

Voor de Bergse bestuurders levert de zandwinning een achteraf kostbare kater op. De gemeente dacht de bouwgrond voor de Blijkwoningen, zoals we die nu kennen, zelf te kunnen kopen van de grondeigenaren. Om zo naar eigen inzichten bouwplannen te kunnen ontwikkelen.

Maar, de projectontwikkelaar Bagon B.V. biedt meer geld aan een grote grondei-

genaar en verwerft zo het merendeel van de gronden. Wat nu? Bagon wil de grond wel aan de gemeente verkopen, maar dan moet de gemeente er wel in toestemmen dat uitsluitend Bagon de woningen bouwt. Bovendien moeten er dan meer huizen in de vrije sector gebouwd worden dan de gemeente voor

ogen stond. In de Gooi- en Eemlander van januari 1978 wordt de zwakke onderhandelingspositie van de gemeente ten aanzien van de huizenbouw en de Ballast B.V. breed uitgemeten. Een bijkomende wrange vrucht van de zandwinning blijkt namelijk de aankoop van zand om de Blijkbouwgronden op te hogen en om een deel van de Reevaart te dempen. De aankoop van dit zand

was geregeld bij de concessieverlening, maar een prijs wilde de provincie niet vastleggen. Knarsetandend moet de raad januari 1978 besluiten om daar 2,3 miljoen gulden voor te reserveren. En dat voor zand uit eigen bodem door een bedrijf dat 40 jaar lang heeft mogen profiteren van de zandvoorraden! Gelukkig hebben de Bergse inwoners weinig van deze kosten gemerkt; er was een droogmakingsfonds dat aangesproken kon worden (D. Blok, mond. mededeling).

Aan alles komt een eind

Bij de concessievoorwaarden hoorde ook een duidelijk omschreven inrichtingsplan waaraan de Ballast moest voldoen. Dat plan is begin tachtiger jaren uitgevoerd. De Blijk is dan nog onbebouwd en levert een geweldig speelterrein ('de zandvlakte') voor de jeugd. Vanaf de zandbergjes had je goed uitzicht over de plas (Fig. 8). Er komen diverse strandjes, etc. Het eindresultaat is de Bergers bekend, dus daar zullen we het niet over hebben. De overdracht van de gronden blijkt echter een probleem. Wie gaat het terreinbeheer overnemen?

De Gooi- en Eemlander van 18 april 1984 gaat op deze kwestie in ('Toekomst van Spiegelplas Nederhorst den Berg nog onduidelijk'). Het afwerken is dan nog niet afgerond, dat wordt pas in 1986 verwacht. Wie dan de gronden overneemt ('om niet') zal zich echter opgezadeld zien met ca. 150.000-200.000 gulden aan waterschapslasten plus het onderhoud van de oevers, de fietspaden en het groen. Daar komt dan ook nog eens de wrakige toestand van de Ballastsluis naar de Vecht bij. Die is destijds speciaal aangelegd door de Ballast voor het zandtrans-

port en heeft nu voor hen geen functie meer en zou dus weg kunnen. Wil Nederhorst den Berg dit, gaat de Provincie de zaak overnemen? Uiteindelijk is het de Provincie Noord-Holland die de plas koopt voor 1 gulden en vervolgens doorgeeft aan de Stichting Natuurmonumenten voor beheer en onderhoud. Welke zak geld daarbij hoort is me niet bekend. De sluis wordt uiteindelijk vernieuwd met gemeenschapsgeld. Tja, de samenleving heeft er een mooie recreatieplas voor terug gekregen, maar dit heeft ook wat gekost. De Ballast is beslist de lachende derde geweest.

Voor- en nadelen van een grote plas

De voordelen van de Spiegelplas hoeven hier niet behandeld te worden. Wie geniet er niet op zijn tijd van het schone zwem- en duikwater, de strandjes of de andere watersportmogelijkheden? Maar onderschat op een winderige dag de golfhoogte niet. Deze waterplas heeft een strijklengte van ca. 2.500 m. in NNO-ZZW richting.

Bij storm met windkracht 8 uit het zuidwesten ontstaan er golven tot bijna 90 cm hoogte (Rapport Diepzandwinning 2) en dat is niet mis. Stormgolven beuken de oevers met kracht en oeverafslag is het bekende gevolg. Meerdere malen is puin gestort om de noordelijke en oostelijke oevers te beschermen. Die stort is nogal ontsierend en onnatuurlijk. Ook nu, na jaren van begroeiing blijft dit een rot(s)-kust. De werking van oeverafslag kun je tegenwoordig goed zien als je via de Bommelstein wandelroute langs de westoever achter de molen (Fig. 9) loopt. Wil het wandelpad daar binnen een paar jaar niet aangetast worden dan zal Natuur-

monumenten er wat aan moeten gaan doen. Maar laten we niet moeilijk doen, dit proces is wel beheersbaar in tegenstelling tot de Haarlemmermeer vroeger, die jaarlijks groter werd door afslag en een bedreiging begon te worden voor de groeiende stad Amsterdam.

Oud Kerngroep lid Martin Stevens gaf in het HK themanummer over 40 jaar zandwinning (1988) al een terugblik op wat er terecht is gekomen van de kritiek van de Kerngroep op aspecten van de zandwinning. Zijn conclusie komt er op neer dat achteraf de nadelige effecten van een diepe plas op de waterkwaliteit en de bodemstabiliteit erg meevallen. Dat is een goede zaak. Nog belangrijker is echter zijn conclusie dat de zandwinning eigenlijk niet te stuiten viel. Het zand was een onmisbare en nog betaalbare grondstof en het gat in de wet Ruimtelijke Ordening plus het Bestemmingsplan Blijkpolder voor wonen en recreatie gaf een solide juridische basis aan het besluit om nog even door te gaan.

Was alle actie tevergeefs? Nee, zeker niet. De zelfbewustheid en natuurbewustheid van de Bergse burgerij is erdoor gestimuleerd.

Fig. 9. Voorbeeld van oeverafslag langs het wandelpad achter de molen. Langzaam maar zeker knabbelt golfslag stukjes oever af. Boomwortels bieden weerstand, maar niet genoeg. De positie van het riet op de achtergrond geeft de plek aan waar de oever 30 jaar geleden was.

Naschrift

Toen gemeentesecretaris Krol in 1949 schreef over dat mooiste wandelpadje van Nederland' naar Ankeveen, kon hij nog niet bevroeden dat dit ruim 20 jaar later over een lengte van 700 m. zou verzinken. Vanuit Ankeveen is er tot aan de Goog bijna 2 km. Bergsepapad over. Het voor Nederhorst den Berg overgebleven deel is nog maar 600 m., maar is – als deel van de ANWB Bommelstein wandelroute verlengd tot een mooi rondje door het veenlandschap. Klein, maar fijn, zoals blijkt uit de vele positieve opmerkingen die wandelaars zo vaak laten horen. ■

Geciteerd

Baar, J., *Spiegelzand*. Jrg. 1 (1) *Hist. Kring Nederhorst den Berg*, 1991, p. 9-11.

Boeve, E., *De Googelaars – 300 jaar bewoners op en rond de oude Goog*. Dunnebie, *Nederhorst den Berg*, 1997, p. 152.

Faber, E.J., *Geologie van Nederland deel IV – aanvullende hoofdstukken*. Noorduijn & Zn., Gorinchem, 1960, p. 607.

Kerngroep Nederhorst den Berg, *Vereeniging Milieudefensie*, 1975. *Rapport Diepzandwinning Blijken Spiegelpolder Nederhorst den Berg*, p. 25.

Kerngroep Nederhorst den Berg, *Vereeniging Milieudefensie*, *Rapport Diepzandwinning 2, Blijken Spiegelpolder Nederhorst den Berg*, p. 25.

Krol, J., *De geschiedenis van Nederhorst den Berg*. Gijsbers en van Loon, Arnhem, 1949, p. 261.

Meulen, M.J. van der, Broers, J.W., Hakstege, A.L., Pietersen, H.S., van Heijst, M.W.I.M. en Koopmans, T.P.F., *Surface mineral resources*. In: *Geology of the Netherlands* (Th. E. Wong, D.A.J. Batjes en J. de Jager, red.). Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen, 2007, p. 317-333.

NN, *Zal de ontgrondingwet de Spiegel- en Blijkpolder nog kunnen redden?* Concept artikel voor *Natuur- en Milieu*, jrg. 1977 (3).

Stevens, M., *Diepzandwinning Spiegel- en Blijkpolder – wat gebeurde er eigenlijk en waarom mislukten de massale protesten in 1975/76?* In *themanummer 40 jaar Zandwinning in Nederhorst den Berg*. 1991, Jrg. 1 (3) *Hist. Kring Nederhorst den Berg*, p. 72-77.

Zeilvereniging 'De Spiegel', later WSV 'De Spiegel' (2) Gerard Baar

Vanwege de gunstige wind was ik met mijn verhaal veel te snel virtueel de 21ste eeuw binnengezeild.

In een echte boot krijgen ze mij niet zo gauw, ik bevaar liever de woelige baren op papier. Heel veel Bergers dachten daar anders over. Twee oude vaarfanataten proberen al jaren nieuwe leden uit te leggen dat 'dik water' bestaat. Volgens die heren, Ruud van Oirschot en Henk van Hemert, kijken de meesten dan alsof ze water zien branden. Mijn mond viel in ieder geval open toen een van de twee doorgewinterde rotten in het zeilwezen die term liet vallen tijdens een gezellige praatmiddag.

Het in leven gebleven bewijs zat breeduit voor me. De twee kapiteins op een schip zeilden jaren terug met windkracht tien in de rug van Stavoren naar Hoorn. Bootbezitters weten dat het IJsselmeer niet erg diep is, zodat ze zich voor kunnen stellen dat door de kracht van zo'n storm het bodemzand op een dusdanige wijze gaat rollen, dat het al varend lijkt of je op een rollerbank staat. Hun zeilboot zat eigenlijk gevangen in de ontstane brei, maar door de kracht van de orkaan behaalde het vaartuig voldoende snelheid om zonder mankeren de Hoornse haven te bereiken. Ze zaten toen, gezien

het jaartal waarin ik met ze sprak (2015) ongetwijfeld in hun wilde jaren.

De foto met de statige, deftig gekapte dame geeft een beeld van de Dammerweg begin zestiger jaren. De Gebroeders van Emmerik voorzagen het hele dorp en de verre omgeving nog van brandstof, want hun overlaadkraan torent hoog boven het geboomte uit. De Limburgse mijnen zijn nog open, gezien de rekening van deze kolenhandel aan een gerespecteerd ambtenaar van het dorp. Het niet zichtbare clubhuis diende slechts als ontmoetingspunt in de beginfase. Bij het gebouwtje lagen geen steigers, want de eerste leden woonden allemaal aan de Dammerweg, zodat ze na het zeilen thuis aan konden meren. In die verzuilde jaren waren ze bijna allemaal van gereformeerde huize en logischerwijs aan de Dammerweg wonend. Er schijnt wat later zelfs een ballotagecommissie in het leven geroepen te zijn.

De foto hierboven geeft u een beeld van de achterzijde van de weg naar de Hinderdam (oude benaming). Hij is genomen vanaf de later afgebroken schoorsteen van Wasserij Vecht en Dijk. ■

Nederhorst den Berg in ‘vogelvlucht’

Er zijn bij de Historische Kring meerdere vanuit de toren van de Willibrordkerk genomen vogelvluchtfoto's aanwezig, maar dit is naar mijn mening wel een bijzonder exemplaar.

Leen Houtop

Een luchtfoto (ansicht) uit ca. 1940.

Linksboven is het begin van de zandwinning in de Spiegelpolder te zien. In de jaren vóór 1936 had de Amsterdamse Ballast Maatschappij de nodige grond en water aangekocht, zodat het bedrijf in bovengenoemd jaar met de zandwinning kon beginnen. Op de foto is tevens het depot voor de opslag en het drogen van het opgezogen zand te zien. In de steile zandhellingen nestelden zelfs oeverwaluwen. Die opslag ging tot ongeveer 1948 door, daarna begon de afvoer naar de Vecht via een speciaal daarvoor aangelegd spoorlijntje. Willem Schriek was de machinist.

Op de voorgrond een deel van de woningen aan het Achterdorp en de Voorstraat. Aan de overkant van de Reevaart, aan de Dammerweg, zien we de R.K. Kerk, gebouwd van mei 1888 tot de inzegening op 4 oktober 1889. De wijding door de bisschop vond pas in 1890 plaats.

Rechts naast de kerk en de rij bomen staat het gloednieuwe, in 1939 gereedgekomen Bondshotel Van der Voorn, herkenbaar aan het witte terras. Tijdens de mobilisatie voor WOII, welke op 1 september 1939 begon, waren hier tot 29 april 1940 sergeanten van het 31^e Regiment gehuisvest (zie foto in Werinon 89). Naast het hotel (nu Spiegelhuys) loopt het Ankeveensepad met in de verte een bunker (kazemat) omringd door zand. Verderop is de Stichts-Ankeveense watermolen zichtbaar. De meeste jeugd uit het dorp ging na de Lagere School op de fiets over het Ankeveensepad, de Herenweg en door het Spanderswoud naar een of andere vorm van Voortgezet Onderwijs in Hilversum. ■

Bron: Deels gebruikt gemaakt van HKN. Opmerkingen: foto Nederhorst den Berg in Vogelvlucht komt ook voor in De Geschiedenis van Nederhorst den Berg door J. Krol, uitgave van 1949.

Dirk van den Broek; boer in hart en nieren

Op een zonnige middag vertelde Dirk vol verve over zijn aangeboren hartstocht voor het boerenleven. Hij kreeg te maken met alle onvoorziene omstandigheden waaronder die sector steeds 'gebukt' gaat. Al dat gedoe weegt volgens hem niet op tegen de vrijheid die je ondervindt bij het uitoefenen van een boerenbedrijf.

Gerard Baar

'Vechtzicht', de boerderij van generaties Van den Broek op het Grote Eiland.

Terugblik op de jaren voor zijn geboorte

Zijn leven begon in 1938 op de boerderij 'Vechtzicht', gelegen aan de Eilandseweg met het huisnummer A 100 (nu nr. 17), als negende kind van het echtpaar Cornelis van den Broek (geb. in Weesperkarspel) en Jannetje van Walbeek (geb. in Abcoude - Proosdij). Dirk was vanaf zijn vroegste jeugd in de ban van alles wat zich op en rond het erf van de ouderlijke boerderij afspeelde. Zijn ouders huurden vanaf 1928 'Vechtzicht', met de daarbij

behorende veertien bunder. Deze boerderij 'Vechtzicht' was in 1922 nieuw gebouwd, nadat een brand de oude volledig in de as had gelegd. De kadavers van de bij die brand omgekomen koeien waren gewoon in de buurt van de stal ingegraven. De veldwachter die na de overname kwam kijken, beval dat er met creoline gegoten of gespoten moest worden om besmetting tegen te gaan. De vorige pachter had het niet zo nauw genomen.

De jaren tussen 1930 en 1938 (crisisjaren) waren niet makkelijk voor het jonge gezin. Vader Van den Broek wilde vooruit, daarom kocht hij in 1937, ondanks de economische malaise, toch het land van Spiegelrust. Deze bunders grasland lagen aan de overkant van de Vecht (tegenover de Camping), maar dat was geen probleem. Hij kon gebruik gaan maken van

Achter deze boerderij van de familie Veldhuisen tegenover de Camping lag het land dat vroeger 'Spiegelrust' heette.

'de pont van Nagel', samen met Gerrit van Ee. Boer Willig van de Vreelandseweg (zijn overbuurman aan de andere kant van de Vecht) had de rechten van die pont en kreeg daar tien gulden per jaar voor. Het overvaren van de koeien ging altijd probleemloos. De broers van Dirk dreven er een paar koeien op, gevolgd door vaarzen. Die jonge beesten duwden dan de voorste koeien van de schuine klep het water in, het jongvee dook er achteraan. Ze zwommen met zo'n snelheid naar de overkant, dat de jongens met die kabelpont het zwemmende vee bijna niet bij konden houden. Eenmaal aan de overkant wisten de beesten feilloos de weg naar hun zomerverblijf te nemen. Een frappant gegeven is dat Dirk geboren werd op de

dag dat Nagel zijn intrek nam in 'Vechthoeve', de pachtboerderij van Baron van Lijnden. De pont kreeg daarop al gauw de naam Nagel, omdat hij pal voor 'Vechthoeve' lag. Het in 1937 door vader Van den Broek aangekochte land van Spiegelrust zou hem in 1938 bijna de das omgedaan hebben. De eigenaar verplichtte hem ineens binnen zeer korte tijd tot de koop van diens boerderij over te gaan. Goede raad was duur, het bestuur van de Raiffeisenbank (nu Rabo) wilde hem geen geld lenen. Het bestuur gebruikte als argument dat hij een groot gezin had (10 kinderen) en bovendien hoog in de kosten zat. Volgens hen kon dat nooit goed gaan! Ten einde raad legde hij zijn probleem voor aan Cor Otten, de directeur van Otten Veevoeders in Geinbrug (nu Driemond), waar hij altijd zijn benodigde veevoer kocht. Otten schoot hem het aankoopbedrag gewoon voor, hij had er het volste vertrouwen in dat Van den Broek het zou redden.

De resten van 'de pont van Nagel', in de verte Vèchtzicht

De oorlogsjaren

Twee jaar later viel het Duitse leger Nederland binnen. Dirks' moeder Jannetje heeft hem later verteld over de evacuatie, die op bevel van de Commandant van Nieuwersluis (achteraf gezien rijkelijk laat) drie dagen na de Duitse inval op

10 mei 1940 een aanvang nam. Samen met zijn moeder en zeven van zijn broers en zussen maakte Dirk, waarschijnlijk aan haar rokken hangend, ongewild zijn eerste verre reis. Alle mensen die binnen het gebied van de Nieuwe Hollandse Waterlinie woonden moesten naar elders. De inwoners van Nederhorst den Berg vertrokken onder leiding van groepshoofden via Hilversum met de trein naar verschillende dorpen in West-Friesland. Wognum was voor moeder Van den Broek en al haar kinderen (op de twee oudsten na), het eindpunt van een chaotisch verlopen reis.

Ondertussen dreef vader Van den Broek op die bewuste dag, samen met zijn zontjes van tien en elf jaar, de koeien en het jongvee naar Ouderkerk aan de Amstel. De autoriteiten daar dirigeerden hen naar boer De Bree, die ze met open armen ontving. De jongens bleven bij die familie in de kost tot de koeien terug konden naar het Grote Eiland, want er moest natuurlijk gemolken worden. Dirk benadrukte dat tot vandaag de dag het contact tussen beide families is blijven bestaan.

Wat hem van de oorlog vooral is bijgebleven, is de dag waarop boze Duitse soldaten verhaal kwamen halen bij zijn vader omdat hij hen zure melk verkocht zou hebben. Die in Nigtevecht gelegde mariniers van de Kriegsmarine kochten vaak melk bij hem en betaalden keurig. Op een keer was echter alle melk op omdat er wel vijf onderduikers op de boerderij zaten. Die mannen hadden in Nigtevecht o.a. het distributiekantoor opgeblazen en waren na hun korte vlucht bij Van den Broek aangeland. De spoeling voor eigen gebruik was al dun, want het aantal gemolken liters moest in

een veeboekje opgeschreven worden. Een beetje sjoemelen met het quotum voor het gezin kon wel, maar het moest niet te gek worden. Vader Cor gaf ze in arren moede zonder er wat bij te zeggen karnemelk mee, hij wist waarschijnlijk het Duitse woord voor karnemelk (Buttermilch) niet. Een poosje later kwamen die mannen op hoge poten terug, zij verweten hem dat hij hen zure melk zou hebben verkocht. De spanning liep, omdat ze elkaar niet begrepen, zelfs zo hoog op dat een van de Duitsers opeens in de lucht schoot. Als jochie van een jaar of zes blijft je dat natuurlijk altijd wel bij. In 1945, toen de Duitsers rond 20 april

Koeien in een Hollandse stal (recente foto van een potstal uit 1932 in Nieuwersluis). Dirk heeft hier natuurlijk ook mee te maken gehad, zo'n groep moest leeggeschept worden.

begonnen met het onderwater zetten van de hele streek, trok het gezin van Jaap Kostelijk uit de Horstermeer voor langere tijd bij de Van den Broeken in. Er zaten wekenlang rond de 25 personen aan de keukentafel op het Grote Eiland. Een gezellige boel, ontegenzeggelijk! De losgeraakte varkenstroggen gebruikten de jongsten van beide gezinnen maar al te graag als kano.

Zijn schooljaren

Toen Dirk van de vijfde naar de zesde klas zou gaan, (rond 1949) wilde zijn vader dat hij verder zou leren. Boerendochters gingen in die tijd net als burgermeisjes naar de huishoudschool, boerenzonen meest naar de landbouwschool. Zijn vader wilde echter iemand hebben die later de boekhouding kon doen. Daarom bracht deze een bezoek aan meester van Paasschen, hoofd van Dirks' School met den Bijbel en verzocht hem zijn zoon bijles te geven. Deze weigerde,

De aankoop van deze boerderij (v/h Goedendorp) was in 1959 voor Dirk het eindresultaat van zijn vurige wens om boer te worden. Er was heel wat aan voorafgegaan.

met het gevolg dat Dirk het laatste jaar van de lagere school in Weesp ging doen, bij mijnheer Van Tiggelen.

De afstand was geen bezwaar, bovendien was er iedere morgen wel iemand die hem naar de overkant van de Vecht roeide. De rest van zijn schoolweg was voor hem een eitje, lekker op de fiets. Vanaf Nigtevecht volgde hij het Merwedekanaal naar Weesp. Dit kanaal kreeg later, in 1952, na verbreding, de naam Amsterdam-Rijnkanaal. Een ongevaarlijk fietspad naar Weesp liet voor onze overburen nog jaren op zich wachten. Na die uitgebreide zesde klas fietste Dirk naar

het lyceum in Hilversum. Hij zag het leren niet zo zitten, omdat hij met alle geweld boer wilde worden. Toch volgde hij gedwee, als een kind van zijn tijd, het hem opgelegde onderricht. Nadat hij twee jaar trouw de lessen had gevolgd, kreeg hij uiteindelijk toevallig toch zijn zin. Het Hoofd van de LAS (Lagere Agrarische School) te Breukelen, die op bezoek was bij zijn ouders, schoot hem te hulp. De man zocht leerlingen en kende vader Van den Broek goed, want acht van diens zonen hadden zijn school al gevolgd. Dirk sprak hem heel even alleen onder een kop thee en had gezegd dat hij kost wat kost boer wilde worden. Het Hoofd, de heer De Weijs, slaagde erin zijn vader over te halen om in te stemmen met Dirks' vurigste wens: De Landbouwschool.

Terwijl hij in Breukelen kennis over het boerenvak verwierf, emigreerden er twee broers en een zus naar de Verenigde Staten. Wat later trok er zelfs nog een broer van hem, met vrouw, vanuit Amerika naar Canada. De naar Amerika geëmigreerde zus bleef op 26-jarige leeftijd als weduwe achter met drie kinderen. Vader en moeder Van den Broek aarzelden geen moment. Hij kocht voor zijn dochter vast een huis in Loenen aan de Vecht en zijn vrouw Jannetje nam de boot naar New York om haar op te halen. Laat ze nu toch niet meer terug willen, want ze voelde zich al aardig gesetteld in de Nieuwe Wereld.

Moeder Van den Broek nam onverrichterzake de boot terug naar Holland, haar man verkocht het huis maar weer. Dirk was zestien toen dat allemaal gebeurde en liet het over zich heenkomen. Zodra hij uit school kwam trok hij zijn overall aan en hielp overal waar dat nodig was.

De weg naar een eigen bestaan

Dirk kreeg een paar jaar later verkering en het begon bij hem te knagen. Hij wilde graag zelfstandig boer worden. Amerika lonkte, maar zijn vader wilde dat hij in Nederland bleef. De weduwe Goedendorp en haar twee ongetrouwde zoons, die in de Horstermeer een boerderijtje van 10 hectare bestierden, boden een opening. Hun boerderij stond op de plek waar nu Dirks' nieuwe woning staat (anno 2016 is er helemaal niets meer te zien van alles wat op de luchtfoto staat). Vader Van de Broek was met de weduwe Goedendorp en haar zoons een 'gentleman's agreement' overeengekomen. Zo gauw haar al op leeftijd zijnde zonen met hun bedrijf wilden stoppen, zou Dirks' vader als eerste het recht van koop hebben.

In 1959 was het zover! In de verkoopakte stond een clause, dat de hoogbejaarde vrouw met haar zoons zolang ze dat wilden in het huis konden blijven wonen. De weduwe overleed rond 1960 door een noodlottige gebeurtenis, de zonen bleven op de boerderij wonen.

In datzelfde jaar liet Dirk door een kraanbedrijf voor dag en dauw een twaalf meter lange noodwoning over de hoofdvaart langs de Middenweg (de Tocht) tillen. Op het Grote Eiland had hij er met de hulp van buurboeren vier wielen ondergezet, zodat het voor de wet een caravan was. Hij zou er samen met zijn vrouw Joke twaalf jaar in wonen. Hun vier kinderen zijn er allemaal geboren, de laatste in 1972. Toen in 1974 het woonhuis van de familie Goedendorp vrij kwam (de laatst overgebleven zoon Goedendorp ging naar het bejaardenhuis), leek het net alsof ze naar een

villa waren verhuisd. In ieder geval brak er een heel nieuwe episode aan.

Eindelijk baas op eigen erf

Uiteindelijk heeft Dirk van 1962 tot 2000 geboerd. Toen in dat jaar de MKZ uitbrak, besloot hij er helemaal mee te stoppen. Melken deed hij al sinds 1992 niet meer. De stap daartoe viel hem lichter, toen zijn zoon door liet schemeren niet veel zin in het boerenbestaan te hebben. De jongen ging wel naar de LUW (Landbouw Universiteit Wageningen). Een andere reden was dat de ruilverkaveling op haar einde liep. Zijn verbroekelde land ging op den duur naar de boerenbedrijven die er het dichtst bijlagen. Want vóór 1992 had hij, naast de tien bunder bij de boerderij, her en der verspreid nog eens 22 bunder in gebruik.

Zijn melkkoeien heeft hij altijd bij huis gehouden. Op het 'buitenland' weidde

De polder Kortrijk (westwaarts van Breukelen) behoorde niet tot het werkgebied van Dirk. Hij haalde daar (lang voordat hij als taxateur begon) wel zijn vrouw Joke weg.

hij koeien en schapen voor de vleeshandel. Ondermeer op de door hem van de gemeente Nederhorst den Berg aangekochte vier bunder langs de dijk die de

Meeruiterdijkse- en de Horstermeerpolder van elkaar scheidt. Jarenlang was dit land in gebruik geweest als gemeentelijke vuilstortplaats. Het ligt naast het talud aan de Horstermeerse kant van de dijk. Hij kon het daar grazende vee vanuit zijn woonhuis in de gaten houden. De gemeente leverde de bunders bijna gebruiksklaar af.

Opstallen op het voormalige land van Dirk anno 2016. Ze zullen door een landschapsarchitect niet als voorbeeld zijn genomen voor een horizonlijn.

Verder vertelde Dirk dat hij rond 1968 van veerrijder Ad Janmaat de tip kreeg, dat de weduwe Huisman iemand zocht die haar in de Blijkpolder gelegen land (rechts van het voormalige Ankeveensepad,) tijdelijk wilde huren. Deze 'vaarboer' had zijn water en legakkers rond die tijd al aan de Ballast verkocht, maar mocht net zolang blijven boeren tot de ABM vergunning kreeg om ook daar zand te zuigen. Haar man was in die tussentijd overleden, hun oude knecht De Pater was niet meer bij machte het arbeidsintensieve boerenbedrijfje draaiende te houden en zoon Kees was nog te jong. Dirk huurde de akkers zolang het kon en liet er meest vetweiders en schapen grazen. Het gaf hem weer wat meer ruimte om vee voor de slacht te verhandelen.

Langzame veranderingen in het dagelijks leven

In 1988 (een paar jaar voordat hij het melken eraan gaf) was Dirk op een veekeuring benaderd door Cor Verweij, de boer van het JB-plein. Deze man deed dat uit naam van Het Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL) die voor haar afdeling 'De Vechtstreek' een taxateur zocht om boerenland in dit gebied te taxeren. Dirk voelde aan dat hij door de schaalvergroting binnen de agrarische sector niet meer mee zou kunnen komen in de nabije toekomst. De baan zou hem misschien in staat stellen zich in te dekken tegen onverwachte ontwikkelingen.

Maanden hoorde hij niets, tot Verweij vroeg in het voorjaar ineens het erf opkwam. Hij bood zijn excuses aan voor de lang uitgebleven reactie op hun op die veekeuringsdag gevoerde gesprek. Dirk kon op voorspraak van hem zonder verdere poespas meteen aan de slag bij dit

Ad Janmaat aan de grens. Zijn veevagen diende die keer als touringcar. Wij konden dankzij die geste via de Hunsrück en Mainz binnen veertien dagen weer naar huis fietsen (zonder versnelling). Foto: Gerard Baar.

onderdeel van het Ministerie van LNV. Hij greep, na enig overleg met zijn vrouw, de geboden kans met beide handen aan.

In eerder genoemd jaar 1992, het jaar waarin hij besloot met melken te stoppen, breidde het taxatiegebied zich uit van Huizen tot Amstelveen. Het wegvallen van dat vaak door zijn vrouw tweemaal per dag gedane terugkomende werk, woog op tegen de inkomsten uit zijn uitdijende baan. Hij bracht het tot taxateur voor een deel van de Provincie Utrecht voor de aankoop van land in het kader van de bovengenoemde wet BBL. Deze was ingesteld om land van boeren aan te kopen die hun bedrijf gingen staken of te maken kregen met natuurontwikkeling en recreatie. Tevens worden deze aangekochte gronden gebruikt in kavelruilen, ten gunste van bestaande boerenbedrijven die uit willen breiden. In 2010 (hij was toen 73) hield hij ermee op. Op het land achter zijn nieuwgebouwde huis en dat van zijn dochter en schoonzoon, lopen schapen van een hobbyboer. Zodoende houdt hij nog een beetje feeling met het boerenleven. Zijn hele bestaan heeft tenslotte in het teken van de agrarische sector gestaan. Hij heeft nergens spijt van en kijkt er met genoegen op terug. Alleen had hij langer samen willen genieten van alles wat hij, mede dankzij de volledige inzet van zijn vrouw, heeft bereikt.

Een paar steeds terugkerende anekdotes

Dirk wil mij die niet onthouden. Zodra hij begint te vertellen over het beroemde en beruchte vurige tweespan van de Van

de Broeken, hoor ik het gekletter van dat achttal paardenhoeven weer. Vooral tijdens de hooibouw brachten de oudere broers van hem leven in de brouwerij in het dorpscentrum. Wat heet! Die jongens konden geweldig mennen, vooral als ze met lege hooiwagens van het Eiland naar de Horstermeer moesten. Bij ons aan de overkant van de Reevaart hoorde je het hoefgetrappel al als de paarden het hoogje aan het einde

van de Torenweg bij het hek van de Wil-libroordkerk namen. De haakse bocht naar de Kerkstraat deed ze niks, maar bij de hoek van de Brugstraat moest er wel iets vaart geminderd worden. Eenmaal in de

Logo van de boerderij van Cor Verweij.

Dirk ergens in het boeren land met Stivas-collega's. Hij staat in het midden.

Brugstraat vuurden de jongemannen de knollen extra aan, waardoor ze in volle vaart op de brug afstoven. Zodra hun hoeven het houten brugdek raakten scheten de paarden zich van angst leeg. Moeder Pouw van de brug kon de jongens wel verscheuren, want zij moest iedere keer de paardendrollen wegvegen. De vrouw van Jan de brugwachter heeft dat moeder Van den Broek nooit in dank afgenomen, maar die kon er ook niets aan veranderen. Jaren later zaten beide

moeders tegenover elkaar in het bejaardenhuis, De Kuijer. Het heeft naar men zegt wel enige tijd geduurd voordat ze met elkaar aan de praat kwamen.

Een keer trof zijn broer Cor geen schuld. Hij stond toen op het land de strontkar leeg te scheppen en gooide per ongeluk een schep mest op de kop van het paard. Het beest sloeg van schrik op hol, zodat Cor van de mestkar op het land duvelde. Na van het erf af gedenderd te zijn, ondertussen alles achter zich latend, galoppeerde het geschrokken beest zonder vaart te minderen richting dorp. Bij de Rooms-katholieke begraafplaats kwam het dier eindelijk tot staan. Wat bleek, het oosthout (dat aan de dissel zit) was blijven hangen en sloeg onder het rennen steeds tegen zijn onderbenen. Het was een wonder dat dit incident, buiten de aangerichte ravage om, zonder verdere ongelukken was verlopen.

Zijn nieuwe huis op de plek van de oude boerderij.

Wel had Cor schuld aan het tot schroot rijden van de groentekar van oude Piet Ambachtsheer voor het café van de Dames Bornhijm (nu Golden Crown). Gelukkig zat de oude baas er niet op toen Cor met te hoge snelheid van de brug afkwam. Hij had zijn paard en wagen, waar geen rem op zat, even niet in bedwang. Er hielp geen lieve moeder meer aan,

want ondanks dat hij wanhopig met zijn voeten tegen de paardenkonten drukte, ramde onze koetsier het volgeladen groentekarretje vol in de flank. Die ene keer brak de te ruim genomen bocht Cor op, voorheen was het misschien wel honderden malen goed gegaan. Vader Cor van den Broek gaf zijn jongens als ze wat uitgevreten hadden altijd een stevige reprimande, waarna hij vervolgens naar de mensen die het betrof toestapte om het gebeurde af te handelen. Groenteboer Ambachtsheer kwam een maand later helemaal in de wolken naar het Eiland om Van den Broek te bedanken. Hij had van de verzekering een hele nieuwe groentekar teruggekregen, de doorstane schrik nam hij op de koop toe.

Tot slot

Dirk merkte terloops op dat er in de Horstermeer nog maar drie boeren zijn die melkkoeien hebben. Onder andere Voshaart en zijn naaste burens, Smits. Deze twee boerenfamilies hebben in de loop der jaren veel moeten investeren om het hoofd boven water te houden. Bij beide families zet nu al weer de derde generatie het bedrijf voort. De jonge Voshaart kan nog rekenen op hulp van zijn vader, bij Smits boeren de twee zonen samen verder. Op kleine schaal melkt verder Stoker van de Radioweg te midden van de natuur nog een koe of achttien misschien. Stoker heeft de keuze gemaakt om milieuboer te worden en te blijven. Op het Grote Eiland volgde op Dirks' geboorteboerderij Vechtzicht de zoon van zijn jongste broer Gert, die de boerderij had overgenomen, zijn vader op. Het boer zijn zit, net als bij Dirk, die jongens in het bloed. ■

Merwedekanaal (4)

In 1881 was de kogel door de kerk. Het eerste deel van het Merwedekanaal, van Amsterdam tot de Vecht bij Nigtevecht, kon gegraven worden. De oude route van de Keulse vaart zou vanaf Nigtevecht verder over een deels gekanaliseerde Vecht tot Utrecht blijven lopen.

Amsterdam nam haar verlies, het was steeds voorstander geweest van een nieuw te graven kanaal over Weesp via Amersfoort naar de Nederrijn bij Wageningen. Het stadsbestuur zat echter niet bij de pakken neer. Het begon gelijk met de aanleg van een paar grote duikers onder het vastgestelde tracé van het te graven kanaal door, naar de Zuiderzee. De stad kon niet buiten dat zeewater, ze gebruikte het om er de grachten mee door te spoelen. Voor de uitvoering van dit beginproject moest er per schip een enorme hoeveelheid zand aangevoerd worden, dat diende om de druk en tegendruk van de moerasachtige bodem onder controle te houden.

Ondertussen verloor de Vechtlobby, aangevoerd door het Tweede Kamerlid Bastert, steeds meer terrein. Het gemeentebestuur van Maarssen was wel op zijn hand, zodat het zelfs voorstelde het halve dorp af te breken om meer ruimte voor de stoomboten te creëren. De landspolitiek veegde het plan van tafel. Een ander punt voor het op een zijspoor zetten van goederenvervoer over de Vecht waren de prijzen van het sluis- en bruggeld. Het gangbare gezegde 'varen op de Vecht is varen met de beurs op de plecht' zegt hier genoeg. Het uiteindelijk in 1884 met ruime meerderheid aangenomen wetsvoorstel

De in 1884 gereedgekomen kleine sluis met in de verte een schip dat er bij lange na niet meer doorheen kan. (foto Gerard Baar, 2016)

voor een heel nieuw kanaal tussen Amsterdam en Utrecht danken we aan het kamerlid Jhr. mr. J.W. H. Rutgers van Rozenburg. Dat besluit schoof de Vechtvaartvoorstanders voorgoed aan de kant. Het kanaalpand van Amsterdam naar Nigtevecht was nota bene al uitgegraven, de twee sluizen naar de Vecht zo goed als klaar voor gebruik. De heer van Bummel liet ons tijdens zijn lezing over de aanleg van het kanaalvak Nigtevecht-Maarssen zien, hoe het er daar aan toe ging. Polderjongens groeven de grond met de spade tot een meter diep uit, waarop een stoombaggermachine al achteruitrijdend het bed verder uitdiepte tot drie meter.

Dat nieuwe weetje bracht mij op het verhaal dat Cor Verweij sr. (oud CHU raadslid) mij vertelde. Zijn opa boerde aan het Gein op smalle akkers. Toevallig kwam tijdens die graafperiode de aan zijn land grenzende boerderij langs de latere Kanaaldijk-Oost te koop (waar nu Kidsweerd is gevestigd). Opa Verweij mijnde volgens zijn kleinzoon precies op tijd, zodat hij die boerderij heel voordelig vlak voor de hooimaand in handen kreeg. Hij bedong erbij dat de gravers een pad van een paar meter breed voor hem uitspaarden, net zolang als hij nodig had om het hooi van zijn oude land naar de nieuwe boerderij te rijden. ■

Alfer IV van der Horst met Maria van Hodenpijl op kasteel Ter Horst

(ca. 1378 tot na 1434)

Els N.G. van Damme

Alfer IV, zoon van Alfer III en Mabelia van der Woude, kreeg op 1 augustus 1401 *in opdracht van zijn vader*, zo schrijven zowel Wittert van Hoogland ¹⁾ als Beelaerts van Blokland, de verantwoording over Ter Horst en de verdere erfgoederen ²⁾. Nadrukkelijk werd als voorwaarde gesteld dat hij zijn vader in diens levensbehoeften zou blijven voorzien (*lijftochten*).

Kennismaking met Alfer IV

Zijn vader moet ongeveer 65 jaar geweest zijn, maar klaarblijkelijk niet helemaal gezond. Hij wilde duidelijk zijn zaken geregeld hebben. Kort daarna, in 1403, stierf hij. Ongeveer tselfdertijd werd zijn zoon Alfer IV door de Hollandse Graaf Willem VI opgeroepen om in het Hollandse leger dienst te nemen om weer tegen de Friezen te strijden, zoals ook eerder, in 1398, zijn grootvader Alfer II was overkomen. Een oorlog waarin Alfer II sneuvelde.

Waarschijnlijk gaf de gezondheidstoestand van vader Alfer III ook aanleiding om de overdracht van zijn bezit aan zijn zoon officieel te regelen vóór hij aan deze oorlog ging deelnemen. Tegelijkertijd ook lijftochtte zijn zoon diens echtgenote Maria van Hodenpijl, voor het geval hij niet zou terugkeren uit de oorlog. Dat wijst er ook op dat hij met haar in het huwelijk was getreden. En, zoals wij

zullen zien, werd er in 1401 een zoon en erfgenaam geboren. De opvolging was geregeld. Uit het feit dat Alfer IV op 29 juni 1404 toetrad tot de Ridderschap Holland en tot ridder werd geslagen, kunnen wij opmaken dat hij toen gezond en wel uit de strijd teruggekomen was.

Eigenlijk weten we erg weinig over Alfer IV. Beelaerts van Blokland schreef in 1914 al over hem: '*Uit het leven van de nieuwe bezitter van het voorvaderlijk slot, schijnt niets bijzonders te verhalen te zijn*'. En dat is ook nu nog zo, ondanks de beschikbare digitale zoekmogelijkheden.

Afb. 1. *Jacoba van Beieren (1401-1433)*,
Wikipedia.

De enige auteur die ons van een aantal feitelijke daden en gebeurtenissen in het geslacht Van der Horst op de hoogte heeft gebracht is Wittert van Hoogland, maar hij deed dat in een soort telegramstijl die niet altijd even doorzichtig is en vooral familiegegevens blijken soms ook met inmiddels nieuw verkregen kennis van zaken te moeten worden bijgesteld.

Het tijdsbeeld gedurende het leven van Alfer IV

Alfer IV leefde in een tijd van oplevingen van felle Hoekse en Kabeljauwse twisten, die een inmiddels internationaal niveau hadden bereikt. Het Sticht moest het regiem van de graven van Holland tolereren en dat bracht zijn problemen mee. Nog steeds drukten de dynastieke gevolgen van de ernstige problemen rond de opvolging van Hollandse graaf Willem IV een zware stempel op de tijd. Willem IV was immers samen met Alfer II in 1345 in Friesland, bij Stavoren gesneuveld. Hij liet geen opvolger na.

Zoals eerder verhaald³⁾, wilde graaf Willem's erfgename, zijn zuster keizerin Margaretha (zij was gehuwd met de Duitse keizer Lodewijk van Beieren), haar zoon (Willem V van Beieren!) het heft in handen geven. Willem V bleek evenwel in 1357 krankzinnig te zijn en werd, bij gebrek aan directe nazaten, opgevolgd door Willem VI, zoon van de broer van Willem V, Albrecht van Beieren. Deze wat ingewikkelde familiesituatie wordt inzichtelijker uit het hierbij gegeven overzicht van de familie van het Huis van Beieren en daarin wordt tevens duidelijk hoe Holland (inclusief het Sticht) hiermee eerst onder het Huis van Beieren en vervolgens onder de macht van het Huis van Bourgondië kwam.

Omdat Willem VI nog veel te jong was om de regeringsverantwoordelijkheden op zich te nemen, werd Albrecht van Beieren regent. Albrecht probeerde de heftig twistende partijen tot bedaren te brengen en even was er rust. Totdat de opgroeiende Willem VI van Beieren, aanhanger van de Kabeljauwen, zijn recht opeiste en naar de macht greep. Maar, in

1417 stierf hij plotseling aan de gevolgen van een hondenbeet. Hij had veelal in Frankrijk gewoond en was getrouwd met Margaretha van Bourgondië. Zij hadden nog maar één kind en wel een dochter, Jacoba van Beieren, die nu, als erfgenaam aan de beurt was. Zij was nog maar 15 jaar en net weduwe geworden van een Franse koningszoon Jan van Touraine!

Afb. 2. Filips de Goede ontvangt het 'Remissorium Philipp', aangeboden door de maker Pieter van Renesse van Beostenzweene. Hij zit geknield voor zijn heer. (ca. 1450)

Dat huwelijk was al geregeld toen zij nog maar 5 jaar was. Het was een goede partij met toekomst. Maar helaas, nu regelde haar moeder snel een nieuw huwelijk en dat was met Jan van Brabant. Dat was niet een heel goede keuze, want hij werd gesteund door de Kabeljauwen! Jacoba (afb. 1), een moedige en standvastige vrouw, werd gesteund door de Hoekse edelen en door haar moeder,

keizerin Margaretha van Bourgondië. Maar haar oom Jan van Beieren (*zie familieschema*) had ook ambities en lonkte naar de erfenissen van zijn nicht Jacoba. Hij slaagde erin na veel strijd en intriges de graafschappen Holland (inclusief Sticht), Zeeland en Henegouwen over te dragen aan Filips de Goede van Bourgondië. De strijd tussen de Hoeken en de Kabeljauwen laaide weer heftig op, want de Bourgondische graaf Filips de Goede bond nu de strijd aan met Jacoba van Beieren (Hoeken). Jacoba werd gevangen genomen en in Gent opgesloten. Zij wist als man verkleed te ontsnappen, maar kreeg echter onvoldoende steun van de Hoeken.

Filips stelde alles op alles om Holland aan zijn bezittingen toe te voegen. De machtige vloot van Holland behoorde tot één van zijn dromen. Maar er moest om Holland hard en bloedig gevochten worden. Het ging er nu om of men hier het Bourgondische Huis gedoogde of niet. In de bloedige slag van 13 januari 1426 bij Brouwershaven, werden de Hoeken beslissend verslagen, Jacoba gaf zich over.

Wij kennen deze gebeurtenis als de 'Zoen van Delft' (1428).

Toen Filips' succes verzekerd leek, sloot hij in 1430 ook officieel vrede met Utrecht (het Sticht). In 1433 gingen Utrecht en Holland dan ook van een leven onder het Beierse Huis over naar een regiem van het Bourgondische Huis. Het Bourgondische tijdperk was aangevangen. Filips kreeg allerlei privileges die in Holland en Zeeland van kracht waren. Het register '*Remissorium Philippi*'⁴⁾, waarin deze privileges opgetekend waren werd hem omstreeks 1450 officieel aangeboden (*afb. 2*). Deze periode zou duren tot 1480.

Filips de Goede heeft met krachtige hand lokale activiteiten onderworpen aan een centraal bestuur, wat uiteindelijk geleid heeft tot een centrale rechtspraak: 'de Grote Raad' en tot financiële eenheid: er werd een nieuwe munt ingevoerd, de *vierlander*. Dit alles heeft Alfer meegemaakt.

Wij weten niet of de ruïneuze gevolgen van alle oorlogen ook de burcht Ter

Familieschema van het Huis Van Beieren

Willem IV		
Margaretha	X	Keizer Lodewijk van Beieren
Willem V (-1389)		Albrecht van Beieren (Duitse keizer -1404)
<hr/>		
Willem VI (-1417)	Jan van Beieren (-1425)	Margaretha van Beieren
X Margaretha van Bourgondië		X Jan zonder Vrees (hertog van Bourgondië)
<hr/>		
Jacoba van Beieren (1401-1436)		Filips de Goede
X ³⁾ Jan van Touraine		(hertog van Bourgondië van 1419-1467)
X ²⁾ Jan van Brabant		

Horst hebben geraakt, maar Alfer zal er zeker van geweten hebben via zijn ridderslijke betrekkingen met Utrecht en hij moet een zeer onrustige tijd beleefd hebben.

Achtergronden van Alferts vrouw Maria van Hodenpijl

Omstreeks 1400 vond Alferts huwelijk plaats met Maria, dochter van Dirk van Hodenpijl.⁵⁾ Wittert van Hoogland noemde haar Elisabeth, maar in de acte waarin zij met een deel van de goederen beleend werd om na een eventueel overlijden van haar echtgenoot lijfacht te hebben, heet zij Maria, vernoemd naar haar grootmoeder (tabel I).

Maria van Hodenpijl kwam van het Huis te Blotinghe in Rijswijk (afb. 3). De naam Blotinghe is afkomstig van het Haarlemse geslacht Te Blote dat in de vroege 14de eeuw op het kasteel woonde. Maria's moeder, Machteld van Heemskerck erfde het Huis in 1384 met 24 morgen land en droeg het op aan de hertogin Margaretha van Beieren, die hier toen de macht had. Het kasteel was oorspronkelijk van de graaf van Holland, die het in 1329 aan Simon van Haarlem in leen gaf. Hem hebben wij eerder leren kennen als de grootvader van Heilwig van Haerlem, die met Alfer I getrouwd was.⁶⁾ In 1394 werd het kasteel steen voor steen tot de grond toe afgebroken door de Kabeljauwen. Een aantal stenen is later nog gebruikt voor de restauratie van het Binnenhof.⁷⁾ Maria's vader Dirk van Hodenpijl bouwde in de buurt van de oude voorburg, waarvan in 2001 nog resten zijn aangetroffen⁸⁾, een nieuw vierkant kasteel, met muren van 1,5 m. dik en een donjon met muren van 2,5 m. dik. Deze

familie hield het tot 1473 in leen. In 1785 is het gesloopt.

Maria werd geboren uit het huwelijk van Dirk van Hodenpijl met Machteld Gerritsdr. van Heemstede (zie tabel I). Volgens Beelaerts van Blokland leefde Maria in 1456 nog, maar zij zou toen ziek geweest zijn. Zij heeft in dat jaar haar zoon Jan nog verlof gegeven of opgedragen om een aantal lenen te verkopen, omdat die voor haar eigen levensonderhoud noodzakelijk waren.⁹⁾ Hieruit en uit het volgende verhaal krijgen wij de indruk dat de financiële positie van de familie allesbehalve rooskleurig was.

Afb. 3. Huis te Blotinghe in Rijswijk. (Cornelis Elands, 1681)

Maria's broer Jan van Hodenpijl was, zoals hun vader, ambachtsheer van Hodenpijl. Hij was geboren in 1390 en werd slachtoffer van de oorlog. Hij stierf jong bij de grote slag van Brouwershaven op 13 januari 1426. Zijn nog jonge vrouw Elisabeth van Haamstede kwam daardoor in grote problemen. Hun eigendom, de Heerlijkheid 'Noord-Nieuwland' in De Lier was toegevalen aan

Elisabeths oudste zoon Dirck, maar deze had het bezit weer aan zijn broer Jan overgedragen. Er is een oorkonde anno 1439 waarin Elisabeth vertelt dat deze zoon Jan haar indertijd *'staande op het hof voor de brug, had gebeden en gesmeekt om van alles te verkopen teneinde de Heerlijkheid in de Lier te kunnen behouden'*.¹⁰⁾

De Hoeksgezinde families hadden dus veel te lijden tijdens het regiem van Albrecht van Beieren en alle Hodenpijse bezittingen, waaronder ook hun huis te Rijswijk, werden verwoest.

zusters droegen de namen Christina, Odilia, Clementina, Jan (Johan) en mogelijk Clara. Opa Dirk van Hodenpijl had onder meer een oudste broer Jan en een zuster Hadewij.

Alfer was uiteraard de eerste zoon, genoemd naar vaders vader. Odilia moet de zesde dochter geweest zijn, want zij is genoemd naar haar grootvader Alfërs op één na oudste zuster. Johan (Jan) zal genoemd zijn naar de oudste broer van grootvader Dirk. Het zou dan de derde zoon zijn. In een leenregister¹³⁾ trof ik

Tabel I. Voorouders van Maria van Hodenpijl¹²⁾

Jan Azn. van Hodenpijl (ca. 1315-1376)	X	Aleid van der Made (ca. 1335) (1319-?)	Gerrit van Heemstede (1320-1375)	X	Maria van Polanen (1346) (1323-1375)
Dirk Jansz. van Hodenpijl (1342-1406)	X		Machteld Gerritsdr. van Heemstede (ca. 1348-ca. 1406)		
Maria van Hodenpijl (ca. 1385-na 1456)	X		Alfer IV van der Horst (ca. 1377-na 1434)		
Alfer V, Johan, Haze, Odilia					

Kinderen van het echtpaar

Door Wittert van Hoogland vinden wij de volgende kinderen vermeld: Alfer, Odilia, Johan, Clementina en Christina. De laatste twee namen bleken te behoren tot het gezin van Alfer III en Belia van Braeckel.⁽¹⁾ Om de vernoemingen naar voorouders te kunnen testen, vermeld ik nog eens de voorouders van Maria van Hodenpijl in tabel I. En (ter herinnering): de namen van Alfërs vader en moeder waren Alfer III en van zijn echtgenotes⁽¹⁾ Belia van Braeckel, en⁽²⁾ Mabelia van der Woude. Alfërs broers en

nog een tot nu toe onbekende dochter Haze (Hadewich) aan. Een bekende naam in de familie. Volgens dat geschrift is zij samen met haar broers Alfer en Johan en hun moeder 'Maria', in 1439 betrokken bij een overdracht van land. Haze moet vernoemd zijn naar de genoemde zuster Hadewij van haar grootvader Dirk van Hodenpijl. We weten niet de hoeveelste zuster, maar het kan dan de tweede dochter geweest zijn.

De volgende kinderen zijn nu uit het huwelijk van Alfer IV en Maria van Hodenpijl bekend:

1. *Alfer V* (ca. 1401, eerste zoon)
2. *Johan* (ca. 1405, derde zoon), hij was van 1450-1454 schepen van Utrecht en samen met Jan Sloyer begijnmeester in de Raad; gehuwd met een zekere Lijsbeth. Er zijn over dit echtpaar geen verdere gegevens gevonden.
3. *Haze* (Hadewich) (ca. 1405, derde dochter). Wij weten van haar verder niets.
4. *Odilia* (ca. 1405, zesde dochter). Zij trouwde met Jan van der Meer (ca. 1407- ca. 1449).¹⁴⁾

van dochter Odilia ondersteunt de juistheid van de eerder veronderstelde familierelatie die er bestaan heeft met de Haarlemse familie van der Horst.

Zo zien we dat onder andere de tweede zoon en de eerste en tweede dochter naar alle waarschijnlijkheid jong overleden zijn. De naam Machteld, (moeders moeder), is in het gezin dan ook niet aangetroffen. De tweede dochter had Mabelia moeten heten. De tweede zoon had vernoemd naar moeders vader, dus naar de naam Dirk moeten luisteren. Het gezin heeft in

Tabel II. Familierelatie tussen Odilia van der Horst en Herman van Zuylen, de verkoper van Ter Horst aan Goert van Reede in 1579.

Odilia van der Horst	X	Johan van der Meer
Clementia van der Meer	X	Zweder van Zuylen
Herman van Zuylen	X	Barbara van Campen
Herman Hermansz van Zuylen		
Hij verkocht Ter Horst in 1579 aan Goert van Reede		

Op 13-4-1407 werd Johan beleend 'met een hofstede bij de kerk', genaamd 'De Kershoff'.¹⁵⁾ Misschien zijn ze daar hun gezamenlijke leven begonnen. Van deze hofstede is nu niets meer terug te vinden. Odilia heeft met haar echtgenoot van ca. 1418-ca. 1439 gewoond in Huis Ter Meer te Maarssen. Op 13 januari 1423, beloofde Johan van der Meer aan Alfer een lijfrente te betalen aan Odilia. Omstreeks die tijd zullen zij gehuwd zijn. Hun nageslacht leidde naar Herman van Zuylen¹⁶⁾, die Ter Horst na ruim 250 jaar in het bezit geweest te zijn van het geslacht Van Wulven-Van der Horst, in 1579 zou verkopen aan het volgende geslacht Van Reede (zie tabel II). De aanwezigheid

ieder geval uit zes kinderen bestaan. Opmerkelijk is dat voor zover wij weten geen van de kinderen uit het gezin van Alfer en Maria in een klooster verbleven hebben, hoewel in hun voorgeslacht frequent leden van de familie vooral in het beroemde adellijke vrouwenklooster van Rijnsburg leefden en daar soms hoge functies bekleedden. Wij hebben ook geconstateerd dat de vorige generaties een buitengewoon vroom en streng godsdienstig leven leidden. Er lijkt verandering gekomen te zijn in het godsdienstige klimaat. Ook over het klooster Rijnsburg is beschreven¹⁷⁾ dat er vanaf het einde van de 13de eeuw een geleidelijke verslapping van de kloostertucht

plaatsvond en dat vanaf 1392 ernstige hervormingspogingen noodzakelijk waren om de nonnen terug te voeren tot de strenge naleving van de regel van Benedictus. De zucht naar wereldse genietingen en stiekeme pogingen om persoonlijke bezittingen te behouden en te verwerven nam hand over hand toe en verlies van zusterlijke liefde en zachtmoedigheid gingen verloren, het kwam zelfs tot handtastelijkheden! Enkele bewoonsters van de abdij werden dan ook met de ban gestraft. En dit beeld deed zich ook voor bij de adel; *'ruwheid der zeden'* kreeg de overhand.

De bezittingen van Alfer IV

Er zijn geen gegevens gevonden over uitbreiding van de bezittingen bijvoorbeeld via een bruidsschat van de familie Hodenpijl.¹⁸⁾ Wel werd Alfer op 4 mei 1399 leenopvolger van *zijn overgrootmoeder* Haze van Raephorst. Hadewich stierf immers zoals wij eerder zagen in 1399 op een voor die tijd zeer hoge leeftijd. Zij was de enige dochter. Daardoor verkreeg Alfer de Hollandse grafelijke lenen die afkomstig waren van Hadewich's vader Gerrit van Raephorst en de verdere belangrijke bezittingen die zijn moeder bezat in de omgeving van Leiderdorp.¹⁹⁾ ■

Noten en literatuur

- 1) Jhr. Mr. E. B. F. F. Wittert van Hoogland, Nederhorst en Overmeer. Genealogische en Heraldische bladen 8, p. 356-372, 1913
- 2) W.A. Beelaerts van Blokland, Nederhorst. In: E. W. Moes & K. Sluyterman, Nederlandse kastelen en hun historie. Amsterdam 1912-1914
- 3) Els N.G. van Damme, Het korte leven van Alfer II van der Horst op Ter Horst (ca. 1316-1345). Werinon 88, p. 40-48, 2015
- 4) Archief Graven van Holland, toegang 3.01.01, Nat. Archief, 's Gravenhage.
- 5) J.C. Kort, Repertorium op de grafelijke lenen van Kennemerland. Ons Voorgeslacht 45, p. 88, 1990
- 6) Van Damme, De eerste bewoners op kasteel Nederhorst. Werinon 87, p. 39-48, 2014
www.decanonrijswijk.nl
- 7) M.J. van den Berge (red.), Geschiedenis van Rijswijk. Gem. Arch. Rijswijk 1997, p. 26
- 8) Schipluiden, in: Archief van de abdij van Egmond. Toeg. 356, nr. 1127, 1456
- 9) James de Fremery, Oorkonde eener vrouw van Hodenpijl, anno 1439. Navorscher 47, p. 100-108, 1897
- 10) Els N.G. van Damme, Alfer III met Belia van Braeckel en Mabelia van der Woude op Huis Ter Horst. Werinon 89, p. 37-48, 2015
- 11) Dirk van Hodenpijl Genealogie Online
- 12) J. C. Kort, Repertorium op de lenen van de hofstede Montfoort (1362-1649). Ons Voorgeslacht 37, p. 511, 1982
- 13) Rooms-katholiek (r.k.): St. Stevensabdij van benedictinessen te Oudwijk. Toeg. Nr. 1005-1 inv. 324, HUA
- 14) R. van Maanen, Een korte schets van het geslacht Van der Meer in Maarsse en Maarssebroek tussen 1348-1575. Hist. Kring Maarsse 23, p. 29-34, 1996
- 15) Beelaerts van Blokland, Tafel XVII
- 16) Maria Huffer, De adellijke vrouwenabdij van Rijnsburg. 1133-1574. Nijmegen, 1923. p. 59 en 124
- 17) J.H. Brakke & C. Hoek, Repertorium op de lenen van Hodenpijl, 1299-1713. www.hogenda.nl
- 18) Van Damme, Werinon 88, p. 40-47, 2015

VERKRIJGBAAR BIJ DE HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Themanummers van WERINON:

Van blekerij tot wasindustrie. (1992) € 2,50

Onderwijs in Nederhorst den Berg. (1994) € 2,50

Petersburg – Een verdwenen buitenplaats. (1996) € 3,00

Nederhorst den Berg Speciaal. (2001) € 3,00

Religieus Erfgoed – Geloven in monumenten. (2005) € 5,00

De Willibrordkerk door de eeuwen heen. (2008) € 5,00

Historische Canon van Nederhorst den Berg. (2009) € 10,00

Parochie H. Maria Hemelvaart – Nederhorst den Berg en Nigtevecht 1811-2011. (2011) € 5,00

Kwartaalblad WERINON:

Losse nummers. (indien voorradig) € 3,00

Boeken:

Nederhorst den Berg tijdens de oorlog. *Willy van Deutekom e.a.* (1986) € 1,00

Om het vriespunt – 100 Jaar IJclub Nederhorst den Berg 1902-2002. *Jan Baar.* (2002) € 5,00

Warinschool 1881-1981 – Honderd jaar Christelijk Onderwijs
te Nederhorst den Berg. (1981) € 2,50

Nederhorst den Berg – Tussen Vecht en Eem. (1993) € 7,00

De Brug – Een eeuw wijzer. (1999) € 1,00

Het gemeentehuis van Nederhorst den Berg. *W.J. v. Deutekom/J. Jansen.* (1984) € 1,00

DVD:

Nederhorst den Berg anno 2001. € 10,00

Nederhorst den Berg 1965. € 10,00

Nederhorst den Berg door de jaren heen. € 10,00

De Willibrordkerk in ere hersteld. € 10,00

Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV)

Bezoekadres: Oude Enghweg 23, Hilversum.

Openingstijden: maandag 9.00 uur-13.00 uur
en dinsdag t/m vrijdag 9.00 uur-17.00 uur.

Informatie: telefoon 035-6292646 en

www.gooienvechthistorisch.nl

dunnebier

print & marketing

Direct mail | Cross media | Fulfilment & MRM | Drukwerk & promotie

Nieuw Walden 6 • 1394 PB Nederhorst den Berg
+31 (0) 294 25 62 00 • info@dunnebier.nl
www.dunnebier.nl